موضوع : دتعلیم حق ته (داسلامي شریعت او وضعي قوانینو) له انده لنډه کتنه

راټولونه: صاحب الله ((رحیمي))

اړیکي شمېره: (+93786060179)

برېښنالیک : sahibullahrahimi@gmail.com

کال: ۱۴۰۱ هـ ، لمریز

بسم الله الرحمن الرحیم

بخښنه او کوروداني

داچې بغیر دالله تعالی څخه هیڅ انسان پوره او مکمل نه دی او ترڅنګ یې علم دریاب دی او نه خلاصیدونکي دی نو په همدې خاطر دهرکار شروع سخته وي ، دا چې دا زما لومړنی لیکنه او راټولونه ده نو حتمن به نیمګړتیاوې او اشتباهات په دې لیکنه کې موجودې وي ، نو ستاسو ټولو لوستونکو څخه مې هیله ده چې ترڅو نیکې مشورې راکړئ او ماته خپلې نیمګړتیاوې راپه ګوته کړئ ترڅو ستاسې تشویق ما ته لا انرژي راکړي ترڅو په راتلونکي کې دیته ورته نورې ګټورې لیکنې او راټولنې وکړم .

Ketabton.com

په درښت

صاحب الله (رحیمي)

(c) ketabton.com: The Digital Library

لړلیک (فهرست)

سرلیک :..مخ

سریزه... 1

د موضوع اهمیت... 2

د موضوع هدف... 2

د موضوع پوښتنې.. 2

د موضوع فرضیه... 2

د څېړنې تګلاره... 2

لومړی فصل

د تعلیم حق د اسلامي شریعت او وضعي قوانینو له نظره

لومړۍ برخه : عمومي معلومات.. 3

لومړی مبحث: د تعلیم او تربیي معنی او مفهوم.. 3

لومړی مطلب : تربیه (روزنه) 3

دویم مطلب: تعلیم (ښوونه) 4

دریم مطلب: د تربیې اصول.. 5

څلورم مطلب: د تربیتي اروا پوهنې له نظره زده کړه.. 6

پنځم مطلب : د اسلامي علماوو له نظره د علم ډولونه.. 11

دوهمه برخه : په اسلامي شریعت کې د تعلیم حق

لومړی مبحث: په قرآن کریم کې د تعلیم حق.. 16

لومړی مطلب : قران کریم کې د تعلیم حق.. 16

دویم مطلب: د احادیثو له نظره د تعلیم حق 18

دریيمه برخه : په وضعي قوانینو کې د تعلیم او تحصیل حق ته لنډه کتنه

لومړی مبحث:د افغانستان د (۱۳۰۶ل) اساسي نظامنامه کې د تعلیم او تحصیل حق............ 29

(c) ketabton.com: The Digital Library

دویم مبحث: دافغانستان (۱۳۴۳هـ ش) کال اساسي قانون کې دتعلیم او تحصیل حق............. 31
دریم مبحث: دافغانستان د(۱۳۵۵ هـ ش) کال اساسي قانون کې دتعلیم او تحصیل حق........... 32
څلورم مبحث : دافغانستان د(۱۳۸۲ هـ ش) کال د اساسي قانون کې دتعلیم حق...................... 33
اووم مبحث : دښځو دحقوقو غیر اسلامي قانون کې دتعلیم او تحصیل حق.......................... 37
شپږم مبحث : دبشرحقوقو نړیواله اعلامیه کې دتعلیم اوتحصیل حق.................................... 39
اووم مبحث: داقتصادي ، ټولنیزو او کلتوري حقوقو دنړیوال میثاق کې دتعلیم او تحصیل حق.......... 39
اتم مبحث: د بشر د حقوقو اسلامي اعلامیه کې دتعلیم او تحصیل حق.................................. 40
نتیجه ګیري... 41
اخځلیکونه.. 44

(c) ketabton.com: The Digital Library

سریزه

انسانان د ژوند له پیل څخه پدې هڅه او هاند کې دي چې وکولای شي د ژوند چارې په خپله ترسره کړي او له دې ور ها خوا د نورو سره هم همکاري وکړي. په لومړنیو وختونو کې انسانانو خپلې ټولې چارې په یوازې ځان سرته رسولې او د نورو سره د همکارۍ یا د نورو څخه د مرستې غوښتنې روحیه پکې نه وه موجوده پدې وخت کې انسانو انفرادي ژوند درلود او لا ټولنیز شوي نه و، خو د وخت په تېرېدو سره یې په یوازې ډول د ژوند د ټولو چارو له ترسره کولو څخه ځان عاجز ولیده او مجبور شول تر څو د نورو په مرسته او په ګډه سره ژوند پرمخ یوسي. همدا وه چې انسانان ټولنیز شول او ټولنیز ژوند ته یې مخه کړه.

په ټولنیز ژوند کې مجبور شول چې ځان په یوه برخه کې د ټولنې د خدمتګار په توګه را څرګند کړي تر څو وکولای شي د خپل ځان په څیر د نورو انسانانو لپاره یې د متقابل عمل ظرفیت پیدا کړی وي. خو ددې سره سره ځیني داسې انسانان هم شته چې د خپل ژوند په اوږدو کې تر ډېره نورو ته اړ وي او نشي کولای خپلې چارې پخپله پرمخ یوسي، دا ډول خلک تل د نورو مرستې او همکارۍ ته اړمن وي او د ټولنې د نورو افرادو وجیبه ده چې د دې ډول خلکو سره چې بې تعلیمه ورته ویل کېږي مرسته وکړي.

ددې ترڅنګ دوی بیا هم دهمدې بې تعلیمې څخه علاوه بیا په ځینو برخو کې مسلکې کسبونه یاد کړل چې دا یې ترټولو ښه لاره ده چې دهمدې لارې بیا دوې کولای شي چې د خپلو کورنیو غړو ته د رزق وسیله وګرځي چې دهمدې لارې دوې هم وغوښتل ، په خپلو بچېانو باندې تعلیم وکړي ترڅو هغوئ ددې کړاوونو سره مخ نشي او دوطن دښېرازې او سوکالۍ لپاره د خدمت مصدر وګرځي. داچې تعلیم یا ښوونه او روزنه یو حق دی چې الله تعالی په اړه په قران کې هم په پراخ ډول سره یادونه کړې ده او همدارنګه په وضعي قوانینو کې یې هم په صراحت سره ذکر شوې دی نو باید هیڅ یو نظام د یو هېواد وګړي د تعلیم څخه منع نه کړي باید داسلامي نظام په چوکاټ کې او داسلامي نظام داصولو سره سم د نارینه او ښځینه ولپاره د تعلیم زمینه برابره کړي چې اودیوهېواد مشر یا خلیفه دا مسئولیت لري چې د خپل هېواد د وګړو د ازادیو او حقوقو ساتلو لپاره زمینه برابره کړي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د موضوع اهمیت

دا چې دتعلیم یا دښوونې او روزنې حق د یو هېواد د خلکو له ژوند سره نه شلېدونکې اړیکه لري نو باید د دوي په خوښه داسلامي اصولو سره برابر د دوی لپاره دښوونې او روزنې حق ورکړل شي. د دې لیکنې اهمیت پدې کې ده چې لوستي به په هېواد کې ډیر شي او هغه حق چې دیو هېواد دپرمختګ او د نورو سره دسیالۍ یو دلومړنیو ګامونو څخه شمېرل کېږي ترلاسه کړي او په واک کې خلک به د ښوونې او روزنې دحق دورکړې په برخه کې لا هڅاند شي.

د موضوع هدف

د دې موضوع اساسي هدف داده چې و پوهېږو دیوې ټولنې افراد دتعلیم یا دښوونې او روزنې په برخه کې کوم حقوق لري او څنګه ورڅخه ګټه اخستلای شي.

د موضوع پوښتنې

تعلیم څه مانا او ډولونه یې کوم دي؟

د تعلیم یا دښوونې او روزنې حقوق څه مانا ؟

په اسلامي شریعت او وضعي قوانینو کې د تعلیم حق څخه ګټه اخیستنه څه ډول ده؟

د موضوع فرضیه

زما په آند چې د تعلیم یا دښوونې او روزنې په برخه کې ډیرې دولتونو یوازې دکاغذ پرمخ اسناد برابر کړي خو څرنګه چې لازم دي او په اسلام او نورو وضعي قوانینو کې ویل شوی دي هغسې زمینه یې نه ده برابره کړې او نه یې هغسې قدم اوچت کړی دی .د نړی په زیاتو هېوادونو په ځانګړي ډول د دریېمې نړی هېوادونه چې افغانستان هم یو له هغو هېوادونو څخه دی د تعلیم اړوند چارې ترډیره دداسې اشخاصو او زورواکو او لاسپوڅو ترسیورې لاندې راغلي دي چې دتعلیم حق اویا هم دښوونې اوروزنې سویه یې دنورو په لمسون بیخي ټیټې درجې ته راښکته کړې ده . چې دتعلیم حق داسلامي اصولو په اساس ورکول به د نظام په استحکام کې ډېر اغیز ولري.

د څیړنې تګلاره

زما دا څېړنه کتابتوني ده چې د ډېرو معتبرو منابعو څخه پکې ګټه اخیستل شوېده. د دې څېړنې منابع قران کریم ، قوانین او نړیوال تړونونه او همدارنګه معتبر کتابونو څخه ګټه اخېستل شوېده.

(c) ketabton.com: The Digital Library

لومړی فصل

دتعلیم حق داسلامي شریعت او وضعي قوانینو له نظره

داچې د تعلیم په اړه په خورا وضاحت سره لومړی په قرآن کریم کې او په احادیثو کې په بار بار، سره یادونه شوې ده او ددې ترڅنګ بیا ځینو نړیوالو قوانینو او زمونږ په ځینو ملي قوانینو کې هم ورڅخه یادونه شوېده چې په لاندې ډول به یې په بیلابیلو برخو سره تربحث لاندې ونیسو.

لومړۍ برخه : عمومي معلومات

لومړی مبحث: دتعلیم او تربیې معنی او مفهوم

ددغو اصطلاحاتو کارول په یوې ځانګړې معنا دلالت کوي، دواړه سره لازم او ملزوم دي، په معنا او مفهوم کې یو بل غني کوي، که چېرته یو له دغو دوو اصطلاحګانو څخه نه وي دغه بله اصطلاح د معنا، مفهوم او درک له لحاظه کمزورې ده، نو باید په پوهنه او پالنه کې له دواړو اصطلاحاتو څخه برابره ګټه واخیستلای شي او هر یوه ته ځانګړې پاملرنه وشي،تعلیم زیاتره د فکر د تغیر، د لید د بدلون، د نوښتونو د رامنځته کولو، د پنځونو، نوو پیدا کونو استدلال، د ژبې په فصاحت، د ژبې په بلاغت، ښه لوستل، ښه لیکل، ښه غوږ نیول، په ځیرتیا سره فکر کول دي چې ډېره برخه د انسان معنوي او یا ددنني برخې پورې اړه لري، همدارنګه تربیه بیا د انسان فزیکې روزنې، د انسان سلوک، رفتار، عمل، سلیقې، ناستې ولاړې، حرکاتو، خوراک څښاک، فرهنګ، کلچر، اخلاقو او ادابو پورې نېغ په نېغه اړیکې لري.[1]

لومړی مطلب : تربیه (روزنه)

په لغت کې د روزلو او پاللو په معنا دی، همدارنګه د بېلابېلو ژبو په ادبیاتو کې تربیه د انسانانو، ځارویو او ونو د روزلو په معنا هم راغلې ده، واښه د ځارویو په خېر د ګرځېدو، قدم وهلو او غږ ابستلو وړتیا او استعداد نلري او دا هم یو الهي نعمت دی، مګر د غوړېدو او لوېدو استعداد او وړتیا بیا لري چې دا غوړېدا او لوېدا خپله ونو لپاره کوم ځانګړی ارزښت نلري، بلکې دا انسان دی چې دې مطلوب ارزښت پسې ګرځي.[2]

1: اصول تعلیم و تربیه اسلامي، بخش اول، پایګاه جامع استاد شهید مرتضی مطهري.

2: هدف زده کړه او برې، محمد ابراهیم شینواری، دویم مخ، ۱۳۹۵ ل کال.

(c) ketabton.com: The Digital Library

تربیه د انسان لپاره ژور او پراخ اهمیت لري او په انسان کې د فعالیت د رامنځته کولو سبب ګرځي، دا تربیه کله هم اشنایي او پوهنیزه جنبه لري چې د انسان د پوهې، پېژندنې او پوهاوي اړوند موضوع کېږي. کله هم حرکتي او کششي جنبه لري چې د انسان د عیني رفتارونو او اعمالو چې د انسان د ظاهري جسم پورې تړاو لري اړوند مسله کېږي او کله هم عاطفي جنبه لري چې د انسان، ذهنیت، اعتقاد، ایمان، علاقې، احساساتو، هیلو او غوښتنو پورې اړه لري. تربیه د انسان د ژوند په بهیر کې مهم او بنسټیز رول لري، هر څوک په یو ډول نه یو ډول ورڅخه برخمن دی، نو په همدې اساس دغه مفهوم د فیلسوفانو، پوهانو، روڼ اندو، سوله غوښتونکو شخصیتونو، لیکوالانو او ان تر دې چې د شاعرانو د پام وړ ګرځېدلی دی او هرې ډلې ددې کلمې د څنګه والي، څرنګوالي، ارزښت او رول په اړه بحثونه کړي او مقالې یې لیکلي دي او مثمره ګټه یې هم ترې اخیستې ده. د انسان تربیت د هغه د پیدایښت له ورځې څخه پیل کېږي، ترڅو ژوند وکړي او د ژوند په خوند او رنګ پوه شي، ژوند تعریف کړي او له دغې لارې خپل مسیر وټاکي، انسان چې ترڅو ژوندی وي تربیې ته اړتیا لري، پوښتنه دلته پیدا کېږي چې ایا ژوند یوه محدوده پدیده ده؟ د انسان ژوند بېلابېلې برخې لري د ساري په توګه: جسمي، رواني، ټولنیز، اقتصادي، سیاسي او فرهنګي چې دا هره برخه د روزنې په برخه کې ځانګړی ارزښت او ځای لري. په پای کې ویلای شو چې د تربیت منلی او د ټولو اړخونو له لوري قبول شوی تعریف ډېر سخت دی، ځکه هر فیلسوف، هر مفکر، هر متخصص او هر عالم د خپل لیدلوري پر بنسټ ورته تعریف لري.چې مونږ دنوموړې تعریفونو څخه دموضوع داوږدوالي په اساس صرف نظر کوو.[3]

دویم مطلب: تعلیم (ښوونه)

په لغت کې د زده کړې، پوهاوي او یا هم یو چاته د څه ورکولو په معنا دی، تعلیم اصل کې هغه هڅه ده چې ښوونکی زده کوونکو ته یو سلسله پوهه، ارزښتونه او خاص مهارتونه ور انتقالوي او یا هم په بل عبارت د ښوونکي له لوري زده کوونکو ته د عملي او نظري معلوماتو لېږد ته تعلیم او یا هم زده کړه وایي. په ټوله کې د یو انسان په عمل او سلوک کې تغیر راوستلو ته ښوونه او روزنه وایي. [4]

3: هماغه ماخذ،هدف زده کړه او برى، محمد ابراهیم شینوارى،۱۱ مخ، ۱۳۹۵ ل کال .

4: https://taand.com/main/?p=137458

(c) ketabton.com: The Digital Library

دریم مطلب: دتربیې اصول

همدارنګه تربیې لپاره یو سلسله منطقي اصول هم شته، که چېرته رعایت شي ښه اوږدمهاله نتیجه به په لاس راشي مثلا: که یو څوک سم وروزل او وپالل شي، حقیقت ومني او پدې هم پوه شي چې حقیقت ویل د یوه شخصیت د قوي کېدو، ښکارکېدو، ځلېدو او لوړېدو سبب ګرځي دغه پېژندنه به نوره هم عمیقه او اوږدمهاله شي، د خلکو او ولسونو په منځ کې به ځانګړې شهرت پیدا کړي، ټولنه کې به هر څوک ورته په درنه سترګه ګوري، له ډېرو ستونزو او ننګونو څخه به وژغورل شي، خبرې به یې خاص تأثیرات پیدا کړي، هر څوک به یې له ده نه اوري، زده کوي به یې ترې، مګر دا ټول پړاوونه یو سلسله تعلیمي او تربیوي اصولو ته اړتیا لري چې په لاندې توګه به پرې رڼا واچوو:

۱. په تعلیم او تربیه کې مهم اصل د ضرورت درک کول او پېژندل دي، هر سړی باید د خپل شخصیت او پېژندنې په اړه درک ولري او کوټلي ګامونه پورته کړي د تعلیم او تربیې په اړه بې پروایي د انسان د فکري او فزیکې استعداد د ودې د تباهۍ سبب ګرځي.

انسان باید دې ته پاملرنه وکړي چې تعلیم او تربیه د ژوند قانون او د هغه د پرمختګ د څنګه والي کمال دی تعلیم او تربیه ددې لامل کېږي چې انسان حق له باطل څخه بېل کړي، په حق ټینګار وکړي، حق غني کړي، حق ته تبلیغ وکړي، حق په استدلال، منطق او مستنداتو وګټي، د باطل مخه ونیسي، باطل ته نه ووایي، په اړه یې مدلل وي، احساساتي نشي، قانع کوونکې عقلي او نقلي د لایلو سره د مبارزې میدان ته ووځي، د نقد، تاید او رد جرات ولري او پدې اړه یې نسبت بل هر چاته دریځ ښکاره وي.

۲. همدارنګه که نړۍ له یوه قانون څخه پیروي کوي انسان هم نړۍ سره برابر ځانته په ژوند کې یو سلسله اصول، قوانین، لوایح او مقره رات لري چې د هماغه پر بنسټ خپل ژوند او نورو ته د ښه ژوند کولولارې چارې ښیي، ددې اصولو او قوانینو پر وړاندې بې پروا پاتې کېدل دانسان د بې لارۍ سبب کېږي، قوانین، لوایح، مقررات او طرزالعملونه د انسان ژوند د غوره والي، د هر فرد د حقونو د خوندیتوب، ازادۍ، حق پېژندنې، حق پالنې، نورو ته ددرناوي، حدودو پېژندلو، ګډ مدني ژوند کولو او په ټوله کې د یوه نېکمرغه او خوشحاله ژوند کولو لپاره

(c) ketabton.com: The Digital Library

جوړېږي.]]د اسلام سپېڅلي دين انسان ته ستر امتيازونه ورکړي دي ان تردې چې الله ج انسان ته پر ځمکه خپل خليفه ويلی دی. ژباړه، او هغه زمانه ياد کړه چې ستا پروردګار پرښتو ته وويل: په يقين سره چې زه په ځمکه کې يو ځای ناستی ټاکم.[[البقره:۳۰]. نو الله ج انسان ته ډېر عزت ورکړی دی او هغه ته يې د ژوند ټولې ښېګڼې او اسانتياوې برابرې کړې دي.

۳ـ تعليم او تربيه بايد مشخص هدفونه ولري، ترڅو د پوهې، تحليل، تجزيې، محصول، ارزونې او اندازګيری وړ وي.[5]

څلورم مطلب: د تربيتي ارواپوهنې له نظره زده کړه

زده کړه (په انګليسي که ورته(Education) وايي چې زده کړه د تربيتي ارواپوهنې په برخه کې يوه مهمه موضوع ده، چې په ورځني ژوند په ځانګړې توګه د ښوونې او روزنې په برخه کې ډېره مهمه او له ارزښت څخه ډکه ونډه لري. د ارواپوهنې اونورو پوهانود نظرونو په پام کې نيولو سره هرهغه کړنه چې د انسان څخه صادرېږي دهغې لامل زدکړه ګڼل کېږي. انسان د زده کړې په مرسته کولی شي په خپل ژوند کې ستر بدلونونه رامينځ ته کړي. انسانان دزده کړې پرمټ توانېدلي دي، چې د بشرد ودې اوپر مختګ د لارې خنډونه له خپلې لارې څخه لرې کړی او دا نړۍ په يوه پرمختللې نړۍ بدله کاندي، چې داړيکو او لېږد رالېږد ډېر پرمختللي وسايل يې ښه بېلګه ګڼل کېدای شي. ددې له پاره چې پوه شو چې زده کړه څه ده او څه ته ويل کېږي په لنډه توګه څو شيبې دلته ورته تم کېږو.

زده کړه هغه بدلون ته وايي چې په يو ژوندی موجود کې رامېنځ ته کېږي اونېغ په نېغه دليدلو او اندازه کولو نه دی، خو په کړنه کې له بدلون څخه معلومېږي او کېدای شي چې دهغې اټکل وشي. بدلون په دی مانا دی چې يو کس کوم شي زده کړی نه وي اودهغه دمخکښنۍ پوهې سره توپير ونه لری نو زده کړه نه ترسره کېږي. زدګړې ته دبېلابېلو کارپوهانو او دنظر دخاوندانو له خوا بېلابېل تعريفونه او پېژندنې وړاندې شوی دي، چې له دې ډلې څخه يو څو يې په لاندې ډول وړاندې کېږي:

5: انتشارات علامه محمد تقي جعفري.

(c) ketabton.com: The Digital Library

• زده کړه په کړنه کې بدلون دي.
• زده کړه داسې یوشی ده چې دکړنې لامل گرځي چې نبغ په نېغه دلیدلو او اندازه کولو نده خو دکړنی دبدلون څخه څرگندېږي.
• زده کړه له یو کس څخه بل کس ته د علمي مفاهیمو لېږدول دي.
• زده کړه داسې یوه پوهه ده چې هغه دانسان په کړنه کې څرگندیږي.
• زده کړه یو کلک بدلون دی چې له تجربې څخه ترلاسه کېږي.
• زده کړه د اطلاعاتو،معلوماتو او مهارتونو ترلاسه کول دي.[6]

او یا هم زده کړه = پوهېدل+ذهن ته سپارل+کار اخېستل (۱) زده کړه یواځې د ښوونځې په چاپېریال پورې تړلې نده بلکې زدکړه تل او په هر ځای کې ترلاسه او رامینځ ته کېدای شي. دبیلگی په توگه : کله چې یو ځوک بایسکل اویا هم موټر چلوی ،نو ویلې شو چې په پورتنیو حالتونوکې زده کړه رامینځ ته شوی ده. که څه هم ځینې خلک دا راز کړنو ته چه نبغ په نېغه د لوست او ښوونځی سره اړیکه نلري، زده کړه نه وايي ، حال دا چې زده کړه ډېر پراخ مفهوم لري او یواځې د ښوونځي په چاپېریال پورې منحصره نده. دیادولو وړ ده برسېره پر دې چې رشد او زده کړه له یو بل څخه اغېزمن دي، زده کړه هم په ېېلابېلو لارو چارو سره ترسره کېږي او د انسان د ژوند له نورو اړخونو سره تړاوو لري. کله زدکړه عمدی ده مثلاً په یوه موضوع کې مطالعه کول، ځینې وخت زده کړه غیر عمدی ده لکه د ډاکتر له ستنې څخه د ماشوم ډار،ځینې وخت زده کړه د همغه کس له مینې او علاقې څخه اغېزمنه کېږي لکه له شعر سره دیو پېغلې دمینې پیدا کېدل، کله هم زده کړه د تفکر زېږنده ده لکه یو کس چې د یوې ریاضي موضوع له پاره د حل یوه ځانگړې لاره پېدا کوي او کله هم زده کړه له ډېر پخوالې او په ژوره توگه دموضوع له ستونزمنو برخو سره د آشنایي له کبله رامېنځ ته کېږي لکه په دې باندې پوهېدل چې د روان پوهنې په برخه کې نظریه ورکول کلونو کلونو علمی کارونو او د ښوونې او روزنې په برخه کې تجربې ته اړتیا لري(۲).[7]

6: https://www.nunn.asia/7977/د-ښوونې-او-روزنې-ارزښت/
7: https://www.nunn.asia/7977/د-ښوونې-او-روزنې-ارزښت/

(c) ketabton.com: The Digital Library

لومړۍ جز: دزده کړې پړاوونه

که څه هم د هر ډول مهارت، پوهې او لنډه دا چې د زدکړې زدکړه په بېلابېلو پړاوونو کې تر سره کېدای شي خو موږ دلته د درس د زده کړې په پړاوونو باندې غږېږو او هغه په څلورو پړاونو ویشو: - ادراک او پېژندل - پوهه او تحدید - حفظ او یادول - تکرار او بیا راګرځول (مراجعه)

لومړۍ پراګراف: ادراک او پیژندل

که څه هم حسي ادراک او پوهه د معرفت او پېژندنې بنسټ جوړوی او ټول معلومات د حواسو له لارې ترلاسه کېږي ،خو ټول انسانان په دې کې سره برابر نه دي او د شیانو په معرفت او ادراک کې یو له بله سره څېنې توپیرونه لري. ځینې معلومات د سترګو له لارې، ځینې یې د غوږونو له لارې تر لاسه کوي او ځینې یې هم د پېژندنې له پاره له خپلو ټو حواسونو څخه کار اخلي.

دویم پراګراف: پوهه او تحدید

کله چې یو زدکوونکی په بشپړه توګه په یوه موضوع باندې پوه شي،دهغې په تحدید باندې پېل کوی، د هغې غټې غټې ټکی او عنوانونه سره جلا کوی او غواړی چې حافظې ته یې وسپاري.خو دیادولو وړ ده چې دا تحدید هغه وخت کېږي چې په یوه موضوع باندې په سمه توګه پوه شي او دهغې آسانه او روښانه ټکې په خپل ذهن کې راټول کړي.

دریم پراګراف: حفظ او یادول

د معلوماتو راټولول او په ذهن کې د هغې کښېنولو ته د حفظ عملیه وایي او دا هغه وخت بشپړ کېدای شي چې موږ په هغه معلوماتو چې راټولول یې غواړو په سمه توګه پوه شو. د یوې موضوع د حفظ کولو له پاره د درس په محتوا باندې ځان پوهونه،د توضیحي رسمونو او اشکالو ویستل، د ځانګړیو سوالونو شفاهي یا لیکلي ځوابونو لیکل ، د کتاب یا اړونده موضوع ټولې برخې لوستل، د موضوع د ټولو برخو یو له بل سره تړل، اورول او په ذهن کې ځای پر ځای کول د پام وړ ټکې جوړوي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

شلورم پراګراف: بیا راګرځیدل

له تکرار یا بیا راګرځولو څخه موخه داده ترڅو یو زده کوونکی ټولو هغه شیانو ته چې تر اوسه یې زده کړې دي یو ځل بیا مراجعه وکړي او ور وګرځی چې دا په حقیقت کې د درس ویلو اصلی موخه ګڼل کیږي.

دویم جز: په زده کړه باندې اغیزمن لاملونه

د یو شي زده کړه تر ډېره بریده د زده کړې تر شرایطو پورې هم اړیکه لري .بلوم چې د ښوونې او روزنې په برخه کې یو ستر عالم دی او دهغه ملګري دا خبره چې ځینې هغه کسان چې زده کړه کوی ښه دي او ځینې ښه نه دي، رد کوي خو دا چې ځینې یې په زر توګه او ځینې یې هم په پڅه توګه زده کوي تر غور لاندې نیولې ده. بلوم دا نظر داسې بیانوی هغه څه چې یو کس په نړۍ کې زده کوی د نړۍ ټول خلک په هغه صورت کې چې مخکښې او روان مناسب شرایط ورته برابر شي کولی شي زده یې کړي. که څه هم ډېر لاملونه په زده کړه باندې اغېزمن دی خو یو څو یې په لاندې ډول وړاندې کیږي.[8]

لومړې پراګراف: تیا رۍ او چمتوالی

زده کړه په هغه صورت کې په ډېره ښه توګه ترسره کېدای شي چې زدکوونکې له هر پلوه جسمي، عاطفي ،عقلي او داسې نورو زدکړې ته بشپړه آمادګی ولري دبېلګې په توګه که یو ماشوم د لیکلو د زدکړې له پاره په ګوتو کې لازمه وړتیا ، او عضلاتو او اعصابو یې په کافی اندازه وده کړې وي نو کېدای شي چې په ښه توګه زده کړه وکړلی شي او که نه نو زده کړه به ډېره ستونزمنه او ستومانه کوونکې وي. چمتوالی هم بېلابېل اړخونه لري کېدای شي یو کس د عقلی نظره چمتو وی ،خو له عاطفي پلوه آماده نه وي نو ځکه زده کړه هغه وخت په ښه توګه ترسره کېدای شي چې کس له ټولو پلونو څخه زدکړې ته چمتو وي.

دویم پراګراف: دزدکړې انګیزه او هدف

د زدکړې په بهیر کې د انګېزو له ډلې څخه یو هم زدکړې ته د زده کوونکی خپله میل او مینه وي. او دا کار نوموړې هڅوی. بل دا چې په زدکړه کې هدف پروت وي او له زدکړې څخه هدف روښانه وي او هدف لرونکی زدکړې ته ډېره اغېزمنه، ښه او غوره زده کړه ویلي شو.

8: یاد ، میراحمد ، (۱۳۹۳ ل) ، ښځه او تاریخ ، عبدالمجید مومند خپرندویه ټولنه جلال اباد

(c) ketabton.com: The Digital Library

دريم پراګراف: تير تجارب

زدکړه د ودې په څېر له ماضی، اوس او راتلونکې سره تړلې ده او که څوک په راتلونکې کې زدکړه کوی نو اوسنی تجربه دهغې له پاره اساس ده یوکس هغه مهال واقعی مفهوم ترلاسه کولی شي چې دهغې په هکله مخکې ترهغې نه هم څه تجربه ولري ،نو ځکه د ښې زدکړې له پاره ښوونکې ته د زدکوونکی د تېرې مطالعه ډېره مرسته کولی شي.

څلورم پراګراف: دزدکړې چاپيريال او ځای

چاپېريال په زدکړه باندې ډېر اغېز لري مثلا فزيکی چاپېريال لکه نور، هوا ،دزکړې وسايل او داسې نور.له ډار څخه پرته ډاډمن چاپېريال، په چاپېريال کې مينه او عاطفه او داسې نور.[9]

پنځم پراګراف: د ښوونکی د تدريس ميتود

لکه څرنګه چې چاپېريال په زدکړه باندې اغېزې لری همدارنګه ښوونکی او دهغې د تدريس مېتود هم د زدکړې په بهير کې ډېر مهم شمېرل کېږي او ښوونکی ته لازمه ده تر څو زدکوونکی زدکړې ته وهڅوی او راوکاږې. دیادولو وړ ده که چېرې ښوونکې غواړې چې زدکوونکې يې کنجکاو او په يوه موضوع کې څېرونکی راشي نو بايد په خپله دغه صفتونه خپل کړی ښوونکی د زدکونکو د زدکړې له پار ه ديوې بېلګې په توګه وي. ښوونکی ته لازمه ده تر څو د يو مفهوم په پوهولو کې له لازمې وړتيا او بېلابېلو لارو چارو او مېتودونو څخه کار واخلی تر څو زدکړه په اغېزمنه توګه ترسره شي. دبېلګې په توګه جان ديويي په دې باور دی چې هر کله چې يو ښوونکی يو مفهوم غواړی وړاندې کړی نو د لومړی ځل له پاره بايد د يو ماشوم په څېر چې څنګه دا شي زده کوی ،فکر وکړی د ده په آند ماشوم ته ديو شي د زدکړې په خاطر بايد ماضی ته ځير شو چې انسانانو هغه په لومړيو کې څرنګه کشف او زده کړه چې ښه مثال يې د نيوټن په واسطه د ځمکې د جاذبې د قويې کشف يادولی شو چې ديوې منې د رالوېدو له ليدلو څخه يې د ځمکې د جاذبې قوه کشف کړه .[10]

9: طحان، مصطفی محمد،(۱۳۸۱ل) ښځه ددعوت په کاروان کې،پښتو ژباړه،حبيب الله وردګ،دچاپ ځاې کرکز نشراتي ټولنه.

10: القرضاوي، دوکتور يوسف، (۱۳۷۷ ل) په اسلامي ژوندانه کې دښځې مر کزيت،لومړی چاپ، ،پښور.

(c) ketabton.com: The Digital Library

شپږم پراګراف: د کل او جز اړیکه

یعنې ښوونکی ته لازمه ده تر څو لومړی درس په کلی او عمومي توګه تشریح او توضیح کاندي او بیا په جزیاتو باندې وغږېږي. وروسته له هغې څخه بیا د جز او کل ترمینځ اړیکه واضحه او څرګنده کړي.

اووم پراګراف: تمرین او تکرار

همدارنګه تمرین او تکرار د زدکړې په بهیر کې ډېر رغنده رول لري، ځکه ډېر شمېر زدکړې دتکرار او تمرین په پایله کې رامېنځ ته کېدای شي او بس. لکه دیخ په سر لوبې یا موټر چلول او داسې نور . خو باید تمرین او تکرار په داسې چاپېریال او شرایطو کې وی چې مناسب وي، نه دا چې د زدکونکې د خستګۍ او زړه سوړوالی لامل وګرځي. له پورتنېو څرګندونو څخه څرګندېږي چې یوې اغېزمنې زدکړې ته د لاس رسۍ په موخه او په ځانګړې توګه د ښوونځې په چاپېریال کې د مناسبو شرایطو برابرول، د ښوونکی له خوا د اغېزمن او مناسب مېتود کارونه او زدکړې ته د زدکوونکی چمتوالی او نور اړونده لاملونه د زدکړې په بهیر کې د پام وړ رول لوبوی. نو ځکه لازمه ده تر څو د هېواد ګران ښوونکی یوې اغېزمنې زدکړې ته د رسېدو په موخه د توان تر بریده د زدکوونکو په روزلو او پاللو کې د هغې خیال وساتي تر څو وي چې دهېواد بچېان مو یوې ډاډمنې او هوسا راتلونکې ته د رسېدو په لاره کې دتل په شان ددوی له عالمانه لارښوونو څخه برخمن ووسي.

پنځم مطلب : داسلامي علماوو له نظره دعلم ډولونه

په اسلامي شریعت کې دحکم او اړتیا له نظره علم او زده کړه په مطلق ډول فرض نه ده ، بلکې مختلف ډولونه لري چې داسلامي امت فقهاوو علم په لسو ډولونو باندې ویشلې دی چې په لاندې ډول تربحث لاندې نیسو .

لومړی جز: فرض عین علم

دعقائدو علم ، دفرض عباداتو ، روژه ، لمونځ ، زکات ، حج او ددغو عباداتو داحکامو فرایضو ، واجباتو، سنتونو، مؤکد وي که غیر مؤکد وي ، ددغو ارکانو او لوازمو زده کړه په نارینه

(c) ketabton.com: The Digital Library

اوښځه فرض دی ، اوپه زده کړه کې سره مساوي اوبرابر دی ، امام غزالي رحمه الله په خپل کتاب احياء علوم الدين کې دعلم النکاح زده کړه هم فرض عين ګڼلې ده او ويلې يې دي پرنارينه اوښځه دواړو باندې فرض دی چې په واده پورې اړوند مسائل لکه : مهر، نکاح، طلاق، رضاع، محرمات، حجاب، حقوق الزوجين، حقوق مصاهرة او نور هغه مسائل زده کړي چې په تدبير منزل او ازدواجي ژوند پورې اړوند دی، څو دقرآنکريم او سنت په رڼا کې کورنۍ نظام جوړ کړی شي، دغه راز علم التجارة: دسوداګرۍ علم پرنارينه او ښځه دواړو باندې فرض دی ، دقرض ، سود ، اجارې ، صنعت او اجرت او نور ګرد هغه شرعي مسائل زده کړی چې په سوداګرۍ پورې اړوند وي ، د طهارت دعلم زده کړه هم پردواړو فرض عين دی ، د نذر مسائل ، د قسمونو دکفارې ، ديت او نور هم پردواړو باندې داسې فرض دی لکه د زکات علم دحج ، صيام ، صلوة او عقيدې دعلومو زده کړه چې پر دواړو باندې فرض ده .[11]

دويم جز: فرض کفايه علم

فرض کفايه هغه علوم دی چې دڅوکسانو په زده کړه يې دګرد امت مسئوليت رفع کېږي او هغه علوم په تجويد سره دقرآنکريم حفظ کول ، هغه نبوي احاديث حفظ کول چې شرعي احکام ورپکې بيان کړی شوی دی، دفقهې او اصول فقهې علوم، دعربي ژبې زده کړه او ادبي علوم، علم اعدادالجهاد ، دطب علم زدهکړه او حياکة (رختونه اوبدل) هم فرض کفايي علم دی ، نارينه او ښځه دواړه پکې مساوي دی، هريو يې زده کولی شي ، خو که دغه علوم يو هم زده نه کړي بيا نو پرګردو مسلمانانو يې زده کړه فرض عين ګرځېږي.

دغه راز امام غزالي علم المواريث، علم الحساب ، علم السياسة ، علم الفلاحة د (کرهڼې علم) او علم الخياطة هم فرض کفايي ګڼلې دی.[12]

دريم جز : دتربية الاولاد علم

دکور دتنظيم اوسمبالښت علم تدبير المنزل د اولاد د روزنې ، دناموس او عرض (پت) دساتنې علم صرف دښځې له پاره يې زده کړه واجب ده ، دنارينه له پاره لازمي نه ده بلکې مباح ده .

11: احمدزی، زاهدي،(۱۳۹۲ل) ، دملګرو ملتونو دښځو دحقوقوقانون داسلام په تله ، اميرکروړ خپرندويه ټولنه. ۱۵۲ مخ .

12: احمدزی، زاهدي،(۱۳۹۲ل) ، دملګرو ملتونو دښځو دحقوقوقانون داسلام په تله ، اميرکروړ خپرندويه ټولنه. ۱۵۲ مخ .

(c) ketabton.com: The Digital Library

څلورم جز: دسیاست علم

دنارینه له پاره اړین دی دښځي له پاره یې زده کړه فرض نه ده مګر که یې زده کړه وکړي ممنوع هم نه ده ، ځکه چي په ځینې سیاسي چارو کې یې ګډو او برخه اخیستل روا دی لکه سیاسي پناه ورکول ، نیکه مشوره ورکول او داسې نور هغه هم په خپل کور کې دننه خپلو محارمو ته که اړتیا ورته پیدا شي.

پنځم جز: تعارضي علم الجهاد

دجهاد د علم زده کړه یوازې پرنارینه باندې فرض کفایي ده مګر دا د تعارضي جهاد حکم دی او دفاعي جهاد زده کړه پرښځو باندې مباح ده چې له ځان څخه دفاع وکړی شي، مګر فرضیت یې صرف دنارینه و له پاره ده هغه هم چې مسلمان ، بالغ او عاقل وي.

شپږم جز: دفاعي جهاد

د دفاعي جهاد دعلم زده کړه پرنارینه او ښځې دواړو باندې لازمي ګرځولې شوې ده او دا په هغه صورت کې ده چې کافران پر اسلامي هېواد یرغل وکړي اود نفیر عام حکم متحقق شي.

اووم جز: علم الانساب او علم التاریخ

دنسب پېژندلو ، تاریخ ، جغرافیه ، ساینس او نورو علومو زده کړه دنارینوو له پاره مستحب او مستحسنه ده دښځو لپاره اړینه نه ده که یې وکړي ناوړه هم نه ده ځکه چې دالله تعالی په کائناتو کې تفکر اوله تیرو امتونو څخه عبرت ترلاسه کول دواړو ته ګټه لري ، خو په دې شرط ښځې ته مباح ده چې په تدبیر منزل او تربیة الاولاد کې یې خنډ نه واقع کېږي.

اتم جز: علم الاخلاق

داخلاقو دعلم زده کړه د هرنارینه مسلمان او مسلمانې ښځې له پاره اړینه ده ترڅو ښه او بد اخلاق وپېژني او ترمنځ یې تفکیک وکولی شي ، ښه اخلاق خپل کړئ اوله بدواخلاقو څخه ځانونه وژغورئ او په ګډه سره یوه فاضله او غوره ټولنه جوړه کړي.[13]

13: هماغه ماخذ، احمدزی، زاهدي،دملګرو ملتونو دښځو دحقوقوقانون داسلام په تله . ۱۵۵ مخ .

(c) ketabton.com: The Digital Library

نهم جز: اکتسابي علوم

اکتسابي علوم دوه ځانګې لري چې يوه يې په نارينه و پورې خاص کړې شوې ده او دوهمه ځانګه يې دښځو لپاره خاص کړې شوې ده ، دبيلګې په توګه هرډول وسله جوړول ، کانونه کېندل ، کرهڼه ، موټرچلول، الوتکې ، پورته کول او دغه دواړه جوړول او داسې نور هغه فنون حربي وي که اقتصادي چې په کولو کې يې ډير زحمت او ستړياوې، دښځې له جسمي جوړښت او حجاب اوعفت سره منافي وي دنارينه و له پاره مخصوص دی ، څرخی کول، خياطي، غالی، ليمڅي او ګيلم جوړول، خولۍ جوړول، ګلدوزي، جورابې اوداسې نور، او هغه فنون چې دسړيو له پاره ذکر شول ، (مُفتی به) قول دا دی چې دښځو له پاره يې زده کړه نار وا ده ځکه چې دفتنې ويره ده . بلکې په اوس وخت کې فتنه او اجتماعي فساد ور پکې ده ، دغه راز ټيلفون ، ټيلګراف، ، ژورنالېزم، په راډيو او تلويزيون کې خبرونه خپرول هم د نارينوو له پاره مخصوص دی او ښځې ته روا نه دی ، او همدغه داسلام د معقول اوفطري دين او داوسني پرمختللي جاهلې تعليمی نظام ترمنځ توپير دی.

لسم جز: ځينې نورمباح علوم

ځينې نور داسې علوم دی چې يوازې دنارينوو له پاره دی لکه علم الابحار، علم الاصطياد ، عمل الرحالة ، دسياست علم ، علم السباحة يعنې د لامبوزنې علم ، علم المواسم ، علم السيرة ، دغه علوم که څه هم دنارينه وو له پاره دي مګر دسيرة علم د دواړو له پاره ضروري ښودلی شوی دی، د موسمونو پېژندلو علم ، دلرغون پېژندلو علم او داسې نور دنارينوو له پاره ځانګړی کړی شوی دی.

يوولسم جز: حرام علوم

يوشمېر داسې علوم هم شته چې زده کړه يې دنارينه او ښځو دواړو له پاره شريعت حرامه ګرځولې ده .[14]

14: هماغه ماخذ، احمدزی، زاهدي،دملګرو ملتونو دښځو دحقوقوقانون داسلام په تله . ۱۵۶ مخ .

(c) ketabton.com: The Digital Library

لکه : دسحر او جادو زده کړه ، برابره خبره ده که عقیدوي سحر وي او که عملي سحر وي ، لس واړه ځانګې يې ناروا دي، دوهم علم الاصنام ، د بتانو جوړولو اوعکاسي زده کړه چې مصورې هم ورته ويلې کېږي ، علم الکهانة ، علم المنطق اودفلسفې نور علوم ، علم الموسيقي ، علم النجوم ، علم المناظره فقهاؤ مکروه ګڼلی دی ، دا دی دعلم اوزده کړې داسلام د سپېڅلي دين منصفانه حکم چې دنارينه او ښځې د زده کړې په اړه يې ورکړی دی او په دې اړه د لويديځ دجاهلې تعليمي نظام غندنه يې کړې ده .

(c) ketabton.com: The Digital Library

دوهمه برخه : په اسلامي شریعت کې دتعلیم حق

لومړۍ مبحث: په قرآن کریم کې دتعلیم حق

علم ، پوهه لیک او زده کړه اندازه نلري او نه سرحدات او حدود لري او انسانان که نارینه وي اوکه ښځینه وي باید تل پدې هڅه کې وي چې یو څه زده کړي او دنویو معلوماتو لارې چارې ولټوي اوپیدا یې کړي ترڅو وکولای شي چې نوی معلومات په لاس راوړي.

همدارنګه علم معین او خاص وخت نلري، انسان د عمر په اوږدو کې په هروخت کې کولی شي چې علم زده کړي او دعمر ترپای پورې پدې هڅه کې وي چې یو څه زده کړي.

دعلم او زده کړې لپاره مناسب او غوره وخت دطفولیت اوصغارت مرحله ده خو داپدې مانا نه ده چې په نورو وختونو کې څوک علم نشي کولای بلکې غوره وختونه لري چې دصغارت له مرحلې څخه شروع کېږي او نهایت نلري.

علم محدودیت هم نلري خوپه اوس مهال کې یو څه مرحلې او درجې ورته ځانګړې شوي دي لکه له ښوونځي څخه شروع تردولسم ټولګي پورې او بیا لوړې زده کړې شروع کېږي لکه لیسانس ، ماسټري او ډاکټري .

انسان باید دژوند په هره مرحله کې هلې ځلې وکړي چې یو څه زده کړي او که څه یې زده وي مطالعه وکړي او نوي معلومات په لاس راوړي.

لومړۍ مطلب : قران کریم کې دتعلیم حق

همدارنګه اسلام ښځې له تعلیمه نه منعه کو ي؛ بلکې لاډېري یې تشویقوي چې پخپله هم دین زده کړئ اونوروته یې هم وروښیئ. الله پاک فرمایي :فاسئلوا اَهلَ الذکرِ اِن کُنتُم لاَتعلمون .ژباړه : څکه حضرت عائشه صدیقه (رضي الله عنها)ترټولولویه عالمه وه. خوددې غم یې هم خوري چې څوک دي په عزت داغ ونه لګو ي،څوک درته ضرر ونه رسوي، په ټولنه کې دي اعتبار زیانمن نشي اوته په یوه فتنه بدله نشې نوځکه ورته وایي چې که په پوره امن او اسلامي ماحول اوطریقه دي سبق ویلاي شواي نوډاکتره شه ، انجینره شه ، معلمه شه اوداسي نور،اوکه دپورتنیو بلاوو خطرو بیا تاته تر بهروتلو په کورکې اوسیدل غوره دي؛ ځکه چې بیادي ترګټه

(c) ketabton.com: The Digital Library

تاوان ډېردي. الله پاک دوي ته د دې لپاره چې هم له فتنو خوندي وي او هم يې علم حاصل کړي وي ډيره ښه لاره په ګوته کوي او فرمايي:

وَاذْكُرْنَ مَا يُتْلَى فِي بُيُوتِكُنَّ مِنْ آيَاتِ اللَّهِ وَالْحِكْمَةِ إِنَّ اللَّهَ كَانَ لَطِيفًا خَبِيرًا.[15]

ژباړه : او تاسو زده کوئ د الله هغه ايتونه او حکمت(علم) چې ستاسو په کورونو کې لوستل کېږي، بېشکه الله ډېر باريك بين او ښه خبرلرونکې دي) .الاحزاب ۳۴ (په احکام القران ۲۱۷/۵ او مولانااشرف علي تهانوي د سئلونې کتاب ۳۹۱/۱مخ کې ليکې چې په دې ايت کې ښځوته داورښوول دي چې علم دي په خپل کورکې زده کوي.

خو کافران او ددوي ملګري د تعليم په نوم ښځي له کورو راباسي، په سکولونوکې ځواني نجوني او هلکان يوځاي سره اچوي ،ددوي حيا اوعزت ورختموي، دين او اخلاق يې ورتباکوي، دعزتمنو جامو پرځاي پتلون وراغوندي او داسي حالت جوړول غواړي چې ښځي او سړي دي سره ګډوي، مور،پلار،خور،ورور اونوردي نوي معلوم اولکه په ځنګله کې چې ځناور بې پردې ګرزي داسي دي مسلمانان هم سپک اوبې پردې وي.

همدارنګه زمونږ په ټولنه کې يو بل ظلم پرښځو باندې دادی چې دوې په مختلفو بهانو باندې دتعليم څخه محرومولې شي لهذا دا پرښځو باندې يو ظلم او دټولنې د پرمختګ او اصلاح په وړاندې يو لويې خنډ او مانع دی ، بلکې ښځې دنارينه په شان مکلف دی چې دخپل دين اودنيا واجبات اوضروريات زده کړي او پرنارينه و باندې لازم دی چې ښځې او لورګانې او خويندې وغيره ته د ديني او اخلاقي مسئوليتونو په ورزده کولو کې خپل ټول کوشش او زيار وباسي ترڅو د کورنی څخه دناپوهی تياره له مينځه لاړه شی اودعلم او عرفان رڼا يې په کورنی کې خپره او دتفاهم اومحبت او حق شناسي فضا قايم شي الله تعالی په دی باره کې داسې فرمايي:

((يَـٰٓأَيُّهَا ٱلَّذِينَ ءَامَنُواْ قُوٓاْ أَنفُسَكُمۡ وَأَهۡلِيكُمۡ نَارًا وَقُودُهَا ٱلنَّاسُ وَٱلۡحِجَارَةُ . (٦).[16]

ژباړه : ای مؤمنانو تاسو خپل ځانونه او کورنۍ د اور (او دوزخ) څخه بچ کړئ چې خاشاک دهغې خلک او دګوګړو تيږې دي.

15: القرآن الکريم ، سورة الاحزاب ، ۳۴ نمبر آيات.

16: القران الکريم ، سورة التحريم ، ۶ نمبرآيات.

(c) ketabton.com: The Digital Library

نو الله تعالی امر کړي دی چې خپلې ښځې او ځامن او لورګانې د اور د دوزخ څخه وساتئ او د دوې ساتنه داسې کېږي چې هغوئ ته صحیح تعلیم او سالمه تربیه ورکړي شي.[17]

نو معلومه شوه چې دښځو تعلیم او تربیه لکه دنارینه و په شان ضرور او لازم دی .

اوپه بل ایات کریمه کې الله تعالی داسې فرمایلي : ((وَأَنذِرۡ عَشِيرَتَكَ ٱلۡأَقۡرَبِينَ . (٢١٤)).[18]

ژباړه : ای پیغمبره خپل نږدې خپلوان دالله د عذاب څخه وویروه . نو دا نه کېږي مګر دصحیح تعلیم او سالمې تربیې له لارې.[19]

اوپه بل آیت کریمه کې الله تعالی داسې فرمایي: ((وَأۡمُرۡ أَهۡلَكَ بِٱلصَّلَوٰةِ وَٱصۡطَبِرۡ عَلَيۡهَاۖ . (١٣٢)).[20]

ژباړه : ای پیغمبره خپلې کورنۍ ته په لمانځه باندې امر وکړئ اودمونځ په ادا کولو باندې صبر وکړه .

نود پورتني مبارکو ایتونو څخه معلومه شوه چې ښځه حق لري چې هغې ته د پلار یا خاوند یا نورو خپلوانو په واسطه دیني او اخلاقي او اجتماعي ښوونه وشي او هغې ته لازم معلومات ورکړی شي.[21]

دویم مطلب: داحادیثو له نظره دتعلیم حق

علم لکه څنګه چې په ټولو مسلمانانو نارینو او ښځینو باندې فرض دی همدارنګه ټول مسئولیت هم لري چې علم زده کړي او که چېرې انجونو ته له کوره بیرون شرایط برابر نه وي باید په کورونو کې له مور او پلار ، ورونو او خویندو څخه زده کړې وکړي ترڅو خپله فریضه اداء کړي او بېسواده پاتې نشي، رسول الله صلی الله علیه وسلم پدې هکله داسې فرمایلي دي:

حدیث شریف : (طلب العلم فریضة علی کل مسلم . (رواه ابن ماجة)

ترجمه : طلب دعلم په هرمسلمان که نارینه وي او که ښځینه وي فرض دی . ددې حدیث شریف عبارت جمهور علماء کرامو داسې لیکلې دی:

17: همیم کاکړ، الحافظ مولوي شایق احمد، (۱۳۸۶ ل) ، دښځو دحقوقو څخه دفاع په قرآن او سنت کې ، ۸۶ مخ .

18: هماغه ماخذ، القران الکریم ، سورة الشعرا ۲۱۴ نمبر ایات.

19: هماغه ماخذ، همیم کاکړ، الحافظ مولوي شایق احمد، دښځو دحقوقو څخه دفاع په قرآن او سنت کې ، ۸۶ مخ .

20: پورتنې ماخذ، سورة طه ، ۱۳۲ نمبرایات.

21: هماغه ماخذ، هماغه ماخذ، همیم کاکړ، الحافظ مولوي شایق احمد، دښځو دحقوقو څخه دفاع په قرآن او سنت کې ، ۸۶ مخ .

(c) ketabton.com: The Digital Library

﴿ طلب العلم فريضة على كل مسلم و مسلمة ﴾

ترجمه : طلب دعلم په هر نارينه مسلمان او په هرې ښځينه مسلمانې باندې فرض دی .

طلب د علم په هرمسلمان اومسلمانې فرض دی او هريو له دوی څخه مسئوليت لري چې علم او زده کړې وکړي اوپه سرکې له خپل دين څخه ځانونه خبر کړي.

له پورتنيو ټولو حديث شريف څخه څرګنده شوه چې دعلم او زده کړې په باره کې مسئوليتونه په لاندې ډول سره بيانېږي.

لومړې جز : دعلم په برخه کې فردي مسئوليت

هر فرد نارينه او ښځينه مسئوليت لري چې لوست او ليک زده کړي او په سرکې له خپل دين څخه ځانونه خبر کړي ، حرام او حلال وپيژني اوپه ټولنه کې ديوه نيک او صالح انسان په توګه ژوند وکړي او نور خلک هم علم او زده کړې ته راوبولي.

په قران کريم کې څومره مبارک اياتونه چې دعلم او زده کړې په باره کې راغلي دي په هغوکې نارينه او ښځينه دواړه شامل دي او يو شان برابر او مساوي دي اودغه حق الله تعالی خپلو ټولو بنده ګانو ته ورکړې دی او هيڅوک يې ورڅخه نشي اخستلای او هر هغه څوک چې په زامنو تعليم کوي او لورګانې له تعليم څخه محروموي ګناه کوي او الله پاک به دقيامت په ورځ کې سخته پوښتنه ورڅخه وکړي. اوپه سختو مجازاتو سره به يې محکوم کړي.

تعليم او زده کړه دهرانسان نارينه او ښځينه دواړو مسلم او شرعي حق دی اوهيڅوک نشي کولای چې له خپل شرعي حق څخه يې محروم کړي او هريو له دوی څخه حق لري چې خپلې ديني اودنياوي زده کړې وکړي اوله خپل شرعي حق څخه ګټه واخلي.[22]

دويم جز: دتعليم په برخ کې دمور او پلار مسئوليت

مور او پلار مسئوليت لري چې دخپلو اولادونو دبدني او روغتيايي روزنې په څنګ کې دهغوئ علمي او روحي روزنه هم وکړي اوپخپلو ټولو اولادونو زامنو او لوڼو باندې زده کړې وکړي اوهغوئ علم ته متوجه کړي او لانديني امور زده کړي.

22: پاچا ، سيدهاشم هاشمي ، (۱۳۹۲ل) دښځو حقوق دشريعت په رڼا کې، دانش خپرندويه ټولنه ، ۴۹- ۵۰ مخونه.

(c) ketabton.com: The Digital Library

لومړی پراګراف: دسالمې عقیدې پېژندل

مور او پلار مسئولیت لري چې خپل اولادونه زامن او لوڼې په شرعي او سالمې اسلامي عقیدې سره وروزي او له ټولو انحرافاتو او خرافاتو څخه یې وژغوري اوپه غوره توګه سره یې تربیه کړي ترڅو په ټولنه کې دنیکو انسانانو په توګه ژوند وکړی او دخپل دین ، هېواد او ولس خدمت وکړي.

دویم پراګراف: په غوره طریقې سره دعبادت ورزده کول

مور او پلار مسئولیت لري چې خپلو ټولو اولادونو نجونو او هلکانو ته په سالمې اوصحیح طریقې سره عبادات ورزده کړي او په شرعي توګه ټول مسایل ورته یاد کړي ترڅو خپل عبادات په ښه شان سره اداء کړي او نیت یې خاص دالله تعالی لپاره وي او له ریاء څخه پاک او خالي وي.

دریم پراګراف: دعباداتو فضایل

مور اوپلار مسئولیت لري چې خپلو ټولو اولادونو نارینه او ښځینو ته دعباداتو فضایل ورزده کړي اوله رزایلو څخه یې لرې کړي ، دژغورنې لارې ورته په ګوته کړي اوله مهلکاتو څخه یې وژغوري اودهغوئ ذهنونه روښانه کړي .

څلورم پراګراف: دحقوقو ورښودل

مور اوپلارمسئولیت لري چې خپلو اولادونو نارینوو او ښځینو ټولو ته حقوق ورزده کړي ترڅو دخپل ځان ، کورنۍ ،مسلمانانو او ټولو انسانانو حقوق وپېژني او مراعت یې کړي او دهیچا حقوق غصب اوتلف نکړي اوپه ټولنه کې نه یوازې دا چې دنیکو انسانانو په توګه ژوند وکړي بلکې دهر چا حق او حقوق پخپل حد او حدودو کې سرته ورسوي.[23]

دریم جز : د دیني علماوو مسئولیت

د دین علماء کرام مسئولیت لري چې خلک پدې پوه کړي چې علم په ټولو خلکو نارینوو او ښځینوو باندې فرض دی اوهریو له دوی څخه مسئولیت لري چې خپل فرض په غوره توګه سره اداء کړي.

23: هماغه ماخذ، پاچا ، سیدهاشم هاشمي ،دښځو حقوق دشریعت په رڼا کې، ۵۰ – ۵۱ مخونه.

(c) ketabton.com: The Digital Library

علماء کرام باید خلک علم او زده کړې ته تشویق کړي او پلرونه خپلو مسئولیتونو ته متوجه کړي چې پخپلو زامنو او لورګانو باندې زده کړې وکړي او یو هم بېسواده پاتې نشي.

علماء کرام باید خلک علم او زده کړې ته تشویق کړي او پدې یې پوه کړي چې علم فرض دی او په خپلو ټولو خطبو کې علم او زده کړې ته یوه برخه ورکړي ترڅو خلک علم ته مخه وکړي او په ځانګړي توګه انجونې چې له هلکانو څخه هم علم او زده کړې ته زیات ضرورت لري ترڅو په کورني ژوند کې دخپل خاوند او اولادونو حقوق په غوره توګه سره پرځای کړي.

لکه : دجمعې په ورځ ، داخترونو په ورځو کې ، په غونډو او مجلسونو او دجنازې ، فاتحې په مراسمو کې.[24]

څلورم جز : دتعلیم په برخه کې د دولت مسئولیت

دولت دملت په وړاندې ډیر مسئولیتونه لري چې یو له هغو مسئولیتونو څخه هم تعلیم او زده کړه دی چې دخپل ملت لپاره دتعلیم او تحصیل زمینه او اسانتیاوې برابره کړي.لکه د جوماتونو دخطیبانو په واسطه ، د قومي او ولسي مشرانو، اخبارونو او مجلې ، غږیزې او انځوریزې رسنۍ او قانون له لارو کولای شي چې نوموړي کارونه ترسره کړي.

پنځم جز : قانوني لارې چارې

دولت مسئولیت لري چې دخپل ولس لپاره داسې قوانین تصویب کړي چې دتعلیم لپاره یومعین حد وټاکي او ترهغه حده پورې په انجونو او هلکانو ټولو باندې تعلیم جبري کړي چې په نړۍ کې په بیلابیلو هېوادونو کې دغه کارمروج دي چې حداقل یې تر(۸) صنف پورې دي او حداکثر یې تر ۱۰ صنف پورې دي چې له دې حده پورې جبري دی اولدې وروسته اختیاري دي اوزیات خلک خپلې زده کړې په مخ بیایي اوتر ټولو لوړو زده کړو پورې ځان رسوي اوپه خپله خوښه په یوه برخه کې تخصص ترلاسه کوي ترڅو د ولس لپاره خدمت وکړي.

په هېواد کې حکومت چې اکثراً د ولس لخوا په مستقیمو اویاغیرمستقیمو رایو سره ټاکل کېږي باید دژوند په هره برخه کې دخپلو خلکو لپاره سهولتونه او اسانتیاوې برابرې کړي اوتل د ولس په خدمت کې وي او هیڅ ډول دریغ ونکړي او خپل ولس ته په غېږ کې ځای ورکړي.

24: هماغه ماخذ، پاچا ، سیدهاشم هاشمي ،دښځو حقوق دشریعت په رڼا کې، ۵۰ - ۵۱ مخ .

(c) ketabton.com: The Digital Library

پدې کې شک او شبه نشته چې تعلیم په ښځینو او نارینوو باندې یوشان فرض دی خو شرایط یې یوله بل سره توپیر لري او دنارینوو لپاره سهولیتونه او اسانتیاوې زیاتې وي نظر ښځینوو ته نو په دې اساس سره دولت مسئولیت لري چې دانجونو لپاره دتعلیم شرایط برابر کړي او دهغوئ لپاره بیل او ځانګړې مکتبونه اومدرسې جوړې کړي ترڅو هغوئ زده کړې وکړي.

همدارنګه دولت مسئولیت لري چې دښځو لپاره دلوړو زده کړو زمینه او اسانتیاوې برابرې کړي ترڅو هغوئ له تحصیل څخه محرومې نشي او خپلې عالي زده کړې په ښه شان سره ترسره کړي اوپه دې لاره کې موانع باید له منځه لاړې شي.

دښځو دتعلیم او تحصیل لپاره شریعت ځنې اصول او مقررات وضع کړي دي چې دولت یې باید دهغوئ لپاره مساعد کړي ترڅو له تعلیم او تحصیل څخه محرومې پاتې نشي.

لومړې پراګراف: ځانګړي مکتبونه

دولت مسئولیت لري چې دانجونو لپاره ځانګړي مکتبونه جوړ کړي ترڅو هغوئ له هلکانو څخه بیلې وي اوتعلیم باید مختلط او ګډ نه وی.

دویم پراګراف: شرعي حجاب

دولت مسئولیت لري چې دانجونو لپاره شرعي حجاب په رسمي توګه مقرر کړي او دیونفورم په شکل سره یې استعمال کړي اوکه ممکن وي د دولت لخوا ورته تهیه او برابر شي ترڅو انجونو ته تکلیف نه وي اودهغوئ په کورنیو باندې اقتصادي بوج نه وي.

دریم پراګراف: ځانګړې پوهنتونونه

دولت مسئولیت لري چې دښځینو لپاره مستقل پوهنتونونه جوړ کړي او که چېرې داممکن نه وي نوبیا دې په صنفونو کې مشخص ځایونه ورته تعین کړي ترڅو ښځینه یوې خواته او نارینه بلې خوا ته کېني او ځایونه یې مشخص وي ځکه چې یو له بل سره ګډه ناسته مشروعیت نلري.

څلورم پراګراف: په مسکن او مبیت کې بیلوالې

دانجونو لیلیه او طعام خوري باید له نارینوو څخه بیله وي ، په یوځای کې ګډ اوسیدل اوپه یوه ځای کې ګډ طعام خوړل مشروعیت نلري او دولت مسئولیت لري چې دانجونو اوسیدلو ځای او

(c) ketabton.com: The Digital Library

دخوراک ځای له نارینوو څخه بیل کړي ترڅو هغوئ په ډاډه زړه سره خپل تحصیل ته دوام ورکړي او خپل تخصص په لاس راوړي.

پنځم پراګراف: دامنیت ټینګول

دولت مسئولیت لري چې دټول ولس لپاره امنیتي چارې برابرې کړي اوپه ځانګړې توګه دانجونو دښوونځیو لپاره ځکه چې په هره ټولنه کې نیکان او بدان وجود لري ترڅو هغوئ ته څوک ضرر او نقصان ونه رسوي.

شپږم پراګراف: دترانسپورت وسایل

دولت مسئولیت لري چې دښځینه محصلینو او استادانو لپاره دتګ راتګ وسایل برابر کړي ترڅو هغوئ په پوره ډاډ او اطمنان سره خپل تحصیل ته دوام ورکړي اوهم استادانې په سهولیت سره دتدریس لپاره لاړئ شي.

دولت مسئولیت لري چې دخپلو ښځینه هېوادوالو لپاره پورتني اسانتیاوې برابرې کړي ترڅو په ټولنه کې هیڅوک له تعلیم او تحصیل څخه بې برخې او محروم پاتې نشي اونه دچالپاره بهانه پاتې شي چې زه خپله لور ښوونځي او یا پوهنتون ته نه لیږم ځکه چې اسانتیاوې برابرې نه دي.

دولت باید دشریعت په رڼا کې دښځو لپاره دتعلیم او تحصیل داسې زمینه برابره کړي چې خلک دتخویف پرځای تشویق شي اوخپلې لورګانې دتعلیم او تحصیل لپاره په خپلې خوښې سره ښوونځیو او پوهنتونونو ته واستوي او زده کړې ورباندې وکړي ترڅو د ټولنې په پرمختګ کې نارینه او ښځینه دواړه فعاله ونډه واخلي اوهم خپل فرض پرځای او اداء کړي.[25]

۱. جلیل القدر صحابي ابوسعید خدري رضی الله عنه روایت کوي چه (قال النساء للنبی صلی الله علیه وسلم غلبنا علیک الرجال فاجعل لنا یوما من نفسک فوعدهن یوما لقیهن فیه فوعظهن آمرهن)) .[26]

25: هماغه ماخذ، پاچا ، سیدهاشم هاشمي ،دښځو حقوق دشریعت په رڼا کې، ۵۴ – ۵۷ مخ پورې.

26: (بخاري جلد ۱ صفحه ۲۰ کتاب العلم)

(c) ketabton.com: The Digital Library

ترجمه : نارینه زمونږ په نسبت له تا څخه زیات وخت نیولی دی نو دځان له طرفه یو ورځ مونږ ته وټاکې (دتعلیم لپاره) نو رسول الله صلی الله علیه وسلم د هغوئ سره یو ورځ وټاکله او ورته ورغی او هغوئ ته یې نصیحت وکړلو او په ښو کارو باندې یې ورته امر وکړلو.[27]

همدارنګه جلیل القدر صحابیه ام عطیة رضی الله عنه فرمایې ((امرنا رسول الله صلی الله علیه وسلم ان نخرجهن فی الفطر والاضحی العواتق والحیض وذوات الخدور فاماالحیض فیعتزلن الصلاة ویشهدن الخیر ودعوة المسلمین)) .[28]

ترجمه : رسول الله صلی الله علیه وسلم مونږ ته امر کړې دی چې پیغلې او حائضه او دستر او پردې والا ښځې دوړوکی او لوې اختر دلمانځه لپاره د کورونو څخه وباسو خو حائضه ښځې به لمونځ نه کوي البته دخیر او دعوت او تبلیغ په مجلس کې به ګډون کوي.[29]

او جلیل القدر صحابي عبدالله ابن عباس رضی الله عنهما روایت کوي: ((خرجت مع النبي صلی الله علیه وسلم یوم فطر او اضحی فصلی ثم خطب ثم اتی النساء فوعظهن وذکرهن وآمرهن بالصدقة))

ترجمه : زه درسول الله صلی الله علیه وسلم سره د وړوکی یا لوې اختر په ورځ ووتم نو هغه د اختر لمونځ وکړلو او بیا یې خطبه وویلې او بیا دښځو صفونو ته ورغی نو هغوې ته یې وعظ او نصیحت وکړلو.

او هغوئ ته یې دصدقې امر وکړلو . او جلیل القدر محدث عبدالملک بن جریج دجلیل القدر تابعي عطاء رحمهما الله نه روایت کوي هغه فرمایې چې جلیل القدر صحابي جابر بن عبدالله رضی الله عنه داسې فرمایلې((قام النبي صلی الله علیه وسلم یوم الفطر فصلی فبدأبالصلاة ثم خطب فلما فرغ نزل فاتی النساء فذکرهن قلت (القائل بن جریج) لعطاء اتری حقا علی الامام ذلک یذکرهن قال انه لحق علیهم ومالهم لایفعلون)) .[30]

27: هماغه ماخذ، همیم کاکړ، الحافظ مولوي شایق احمد، دښځو دحقوقو څخه دفاع په قرآن او سنت کې ، ۸۷ مخ .

28: (رواه البخاری صفحه ۱۳۳ جلد ۱ ومسلم صفحه ۲۹۱ جلد ۱)

29: هماغه ماخذ، همیم کاکړ، الحافظ مولوي شایق احمد، دښځو دحقوقو څخه دفاع په قرآن او سنت کې ، ۸۷ مخ .

30: (رواه البخاری صفحه ۱۳۳ جلد ۱)

(c) ketabton.com: The Digital Library

ترجمه :نبي عليه السلام د وړوکي اختر په ورځ اول يې داختر لمونځ اداء کړ بيا يې خطبه وويلې او چې کله دخطبې نه فارغ شو نو دمنبر نه کوز شو او دښځو صفونو ته ورغی او هغوئ ته يې نصيحت وکړلو . ابن جريج فرمايلي دي چې ما دعطاء څخه پوښتنه وکړله چې آيا ستا په نزد په امام او مشر باندې لازم دی چې ښځو ته وعظ او نصيحت وکړي نو هغه په جواب کې وويلې چې هو پرامام دا کار لازم دی او څه وجه ده چې اوس خلکو دا کار پرېښې دی ؟ اوپه يو بل حديث شريف کې راغلي چې رسول الله صلی الله عليه وسلم جليل القدر صحابيه شفاء رضي الله عنها ته وفرمايل : ((الاتعلمين هذه (حفصة) رقية النملة كما علمتيها الكتابة)) .[31]

ترجمه : ای شفا ولې ته حفصی ته دتخرګونو د دانو دم نه ښائې لکه څرنګه چې هغې ته دې ليک ښودلی دی؟

ددغه حديث څخه معلوم شو چې دليک زده کړه لکه چې نارينه وته ضرور دی همدارنګه زنانه و ته هم ضرور دی اولکه چې نارينه دعلم زده کړه کوي او دکتابونوتأليف اوتصنيف له لارې خپل علم خپروي نو ښځې هم بايد علم حاصل کړي/ او دتأليف اودتصنيف له لارې خپل علم خپور کړي ترڅو خلک د دوې دعلم څخه استفاده وکړي او دغه کتابونه د دوې لپاره صدقه جاريه وګرځي.[32]

امام خطابي رحمه الله دشفاء رضي الله عنها دحديث په باره کې داسې فرمايي:

((فيه دليل على ان تعليم النساء الكتابة غير مكروه)) .[33]

ترجمه : دغه حديث شريف ددې لپاره دليل دی چې ښځو ته دليک زده کړه مکروه نه دی .

خوبعضې خلک وايي چې ښځو ته روا نه دی چې ليک زده کړي اودليل کې يې دغه حديث شريف ذکر کوي چې ((لاتعلموهن الكتابة)) .[34]

ترجمه : ښځو ته ليک مه ورزده کوئ.

خو دغه خبره غلطه ده ادمنعې دغه حديث ثابت نه دی ځکه چې ددغه حديث په سند کې يو دروغجن او بل په دروغو متهم راويان دی اوداسې حديث مردود وي.[35]

31: (ابوداود صفحه ۵۴۲ مشکوة صفحه ۲۹۱)

32: هماغه ماخذ، هميم کاکړ، الحافظ مولوي شايق احمد، دښځو دحقوقو څخه دفاع په قرآن او سنت کې ، ۸۹ مخ .

33: (مرقات شرح مسکوة صفحه ۳۲۶ جلد ۸ حاشية ابوداود صفحه ۵۴۲)

34: (مرقاة صفحه ۳۲۷ جلد ۸ تذکرة الموضوعات صفحه ۱۲۹)

35: (تذکرة الموضوعات صفحه ۱۲۹)

(c) ketabton.com: The Digital Library

همدارنگه رسول الله صلی الله علیه وسلم فرمايي : ((ايما رجل كانت له جراية فادبها فاحسن تاديبها وعلمها فاحسن تعليمها ثم اعتقها فتزوجها فله أجران)) .[36]

ژباړه : هريو سړی چې وينځه ولري اوهغې ته ښائسته ادب او ښائسته تعليم ورکړي اوبيا يې ازاده کړي او ځان ته يې په نکاح کړي نو دغه سړي ته دوه اجرونه دي. نو چې کله ديوې وينځې په تعليم او تربيه کې دومره ثواب دی نو ديوې اصيلې مسلمانې ښځې په تعليم او تربيه کې به ددې نه زيات ثواب او اجر وي.

او ام المومنين عائشة رضي الله عنها فرمايي: ((نعم النساء نساء الانصار لم يمنعهن الحياء ان يتفقهن فی الدين)) .[37]

ترجمه : د انصارو ښځې نيکې او بهترې ښځې دي ځکه چې هغوئ د دين په پوهه کې شرم او حياء نه کوي.

اوجليل القدر تابعي عروة بن الزبير رضي الله عنه فرمايی: ((ما رأيت احدا أعلم بفقه ولا طب ولاشعرمن عائشة)) .[38]

ژباړه : ما داسې هيڅ يو کس نه دی ليدلې چې دعائشة رضي الله عنها څخه په فقه او طب ، شعر کې ډير پوه وي. يعنې عائشة رضي الله عنها په علم فقه ، طب او شعر کې هغه اوچتې مرتبې ته رسېدلې وه چې دهغې په زمانه کې څوک ورسره برابر نه وه . ددغه روايت څخه دا معلومه شوه چې ښځې کولای شي په علم کې اوچتو مرتبو ته ورسېږي اومعلومه شوه چې ښځې کولای شي چې دطب دعلم زده کړه وکړي . او داهم معلومه شوه چې ښځه کولای شي داسې اشعار وليکې او خپور يې کړي چې ديانت او خوش اخلاقي اوعفت ته دعوت کوي.

او جليل القدر صحابي ابوموسی رضي الله عنه فرمايي: ((ماأشكل علينا أصحاب رسول الله صلی الله عليه وسلم حديث قط فسألنا عائشة الا وجدنا عندها منه علما)) .[39]

36: (بخاري ج ۱ صفحه ۲۰ – ۳۶۴ باب تعليم الرجل امته واهله)

37: (بخاری صفحه ۲۴ جلد ۱)

38: (اسلامنا للسيد سابق صفحه ۲۱۶)

39: (ترمذي صفحه ۲۲۷ جلد ۲ مشکوة صفحه ۵۷۴)

(c) ketabton.com: The Digital Library

ترجمه : چې کله هم د رسول الله صلی الله علیه وسلم په صحابوو باندې دکومې خبرې پوهېدل مشکله شوه نو مونږ به دعائشة رضي الله عنها څخه دهغې په باره کې پوښتنه وکړله نو دهغې سره به دمسالې په باره کې خامخا علم اوپوهه وه او مساله به یې حل او روښانه کړه .
نو ددغه حدیث څخه معلومه شوه چې دښځو څخه دنارینه و په زده کړه کې څه عیب نشته چې کله دشریعت دحدودو رعایت پکې وشي.
او امام ابن شهاب زهري رحمه الله فرمايي: ((لوجمع علم الناس کلهم وامهات المؤمنین لکانت عائشة أوسعهم علما)) .[40]
ژباړه : که دټولو خلکو علم او د رسول الله صلی الله علیه وسلم دنورو بیبیانو علم یو ځای کړی شي بیاهم دعائشة رضي الله عنها علم ددې ټولو څخه زیات دی.
او امام ذهبي رحمه الله فرمايي: ((وما علمت من النساء من اتهمت ولا من ترکوها)) .[41]
ترجمه : دحدیث په ښځو راویانو کې ماته داسې ښځه معلومه نده چې دحدیث په روایت کې په دروغو متهمه شوې وي اویاد حدیث علماوو دهغې حدیث پرېښې وي.
ددې څخه معلومه شوه چې پخوا به دمسلمانانو ښځې دحدیث په زده کړه او روایت کې څومره کوشش او احتیاط کاوه خو اوس ډېرې مسلمانې ښځې قران هم نشي لوستلې .
او رسول الله صلی الله علیه وسلم به چې کله صحابه کرامو ته وعظ او نصیحت کولو نوبیا به یې هغوئ ته وویلې: ((الا فلیبلغ الشاهد الغائب)) .[42]
ترجمه : خبردار حاضر خلک دې زما خبرې غیرحاضرو خلکو ته ورسوي. په دغه حدیث کې دیته اشاره ده چې نارینه دې زما خبرې زنانو ته ورسوي ځکه چې زنانه به زیاتره په خپلو کورونو کې په خدمت کولو مشغولې وي.

40: (مستدرک الحاکم صفحه ۱۱ جلد ۴)
41: (میزان الاعتدال صفحه ۲ جلد ۱)
42: (بخاري صفحه ۲۱ جلد ۱)

(c) ketabton.com: The Digital Library

او همدارنګه جليل القدر صحابي عرباض بن سارية رضي الله عنه روايت کوي چې رسول الله صلى الله عليه وسلم وفرمايل چې : ((ان الرجل اذا سقى امرأته من الماء أجر قال فاتيتها فسقيتها وحدثتها بما سمعت من رسول الله صلى الله عليه وسلم)) . [43]

ژباړه : چې کله سړی خپلې ښځې ته دځښاک اوبه ورکړي نو هغه ته ثواب ورکول کيږي. عرباض فرمايي چې ددغه حديث د اوريدو څخه وروسته زه دخپلې ښځې څنګ ته لاړم او هغې ته مې دڅښاک اوبه ورکړې اودرسول الله صلى الله عليه وسلم حديث مې ورته وويلې. ددغه حديث څخه معلومه شوه چې صحابه کرامو به کله ددين او ثواب کومه خبره درسول الله صلى الله عليه وسلم څخه واوريدله نو هغه به يې خپلو ښځو ته هم سمدستي ورښودل نو معلومه شوه چې صحابه کرامو به دښځو په تعليم او تربيې باندې زيات اهتمام کاوه .

ددغو ټولو احاديثو څخه دا معلومه شوه چې داسلام مقدس دين دښځو په تعليم باندې زيات اهتمام کړی دی خودښځو په تعليم کې داشرط دی چې دهغوې عفت او عزت ته کوم خطر متوجه نه وي اوکه دتعليم په لار کې دهغوې عفت او شرف ته کوم خطر متوجه وي بيا يې تعليم ضرور نه دی. [44]

43: (رواه احمد الفتح الرباني صفحه ۲۳۳ جلد ۱۶)

44: هماغه ماخذ، هميم کاکړ، الحافظ مولوي شايق احمد، دښځو دحقوقو څخه دفاع په قرآن او سنت کې ، ۸۷ – ۹۲ مخ پورې.

(c) ketabton.com: The Digital Library

درېیمه برخه : په وضعي قوانینو کې دتعلیم او تحصیل حق ته لنډه کتنه

لومړۍ مبحث: دافغانستان د (۱۳۰۶ل) اساسي نظامنامه کې دتعلیم او تحصیل حق

۱۴ ماده په لاندې ډول صراحت لري

دتدریس چارې بالکل آزادی دی. دمعارف له عمومي نصاب سره سم دافغانستان هریو تبعه عموماً په عمومي اوخصوصي توګه ،دتدریس لپاره مأذون اومجاز دی. مګر اجنبي اشخاص دهغو افرادو په استثناء چې دتعلیم لپاره استخدامېږي، د افغانستان د مملکت په داخل کې دمکتبونو دافتتاح او اداری اجازه نه لري.

تشریح او څېړنه

په دې ماده کې چې دافغانستان یوې تبعی ته ، دمعارف دعمومي نصاب سره سم دمکتب دتأسیس حق ورکړ شوی دی او خارجیانو ته دا حق نه دی ورکړل شوی ، دا د هېواد لپاره یو مفید او خیر اندیشانه حکم دی، مګر یو نوی ابتکار یا یو داسې نوی حق نه دی چې پخوا دی موجود نه وي. پخوا له دې هم دسواد او دعلم علاقمندانو خپله یادخپلو والدینو ، خویشانو ، دوستانو او آخوندانو له خوا په دیني او ادبي رشتو کې په عربي ، دري اوپښتو تدریس کېده. دتدریس د مخالفت لپاره کوم حکم موجود نه و ، مګر دمستبدو حکمروایانو له ډاره اودا چې په پراخه توګه دعلم له زده کړې سره علاقه نه وه موجوده ، په دې خصوصي حلقو کې انکشاف ونه کړ. کله چې اعلیحضرت داساسي نظامنامې د ۱۴ مادې له حکم سره سم خصوصي مکاتب تشویق کړل. دې مکاتبو کوم انکشاف ونه کړ حتی رسمي دولتي مکاتب چې هلته دتعلیم ټول وسایل وړیا وو او حتی د تحصیل په لوړو صنفونو کې ،ډوډۍ ، کالي او جیب خرڅ هم ورکول کېده، بیا هم مکاتبو مطلوب انکشاف ونه کړ. ددې عدم انکشاف عمده علت له تحصیل سره دخلکو عدم علاقه اوله تحصیل سره د اجتماعي او اقتصادي شرایطو دعدمی علاقې علت د دوی عدم ضرورت کې نغښتې و. دجامعی قریب عموم اکثریت چې بزګران اوکوچیان وو، دمکتب په تحصیل کې اجتماعي او اقتصادي ګټه نه لیدله اوحتی ددوی آني اقتصادي ګټو کې یې نقصان هم راووست. دکلي دلیک او لوست چارې دمسجد دملا په وسیله اجرا کېدی او دی وضعې تر ډېرو کلونو ادامه لرله خو چې خلکو دمکتب اجتماعي او اقتصادي ګټې په خپلو سترګو ولیدی، دا هغه

(c) ketabton.com: The Digital Library

وخت و چې يوه ډله دمكتب فارغ التحصيلان په دولتي ماموريتونو وګمارل شول اودا امر د مكاتبو دانكشاف سبب شو، خصوصاً په هغو سيمو كې چې اقتصاد يې ضعيف و، خلكو دمكتب خوا ته زياته هڅه وكړه.

په اروپا كې دتحصيل له انكشاف سره سم، تجارت ، صنعت او تخنيك هم انكشاف وكړ او ډير دتعليم خاوندان يې جذب كړل، مګر زموږ په هېواد كې دى برخو كې كوم بدلون رانغى او ټول دتعليم خاوندانو د دولت ماموريت ته مخه كړه او مكتب او تحصيلي مراجع يوازې د دولت دمامورينو دتربيې مراكز شول. په ۱۳۴۹ هـ ش كال كې د مامورينو په قانون كې داشرايط زيات شول چې يوازې هغه څوك مامور كېداى شي چې د ۱۲ صنف (بكلوريا يا معادل د بكلوريا) تعليم يا له هغه پورته تحصيل كړى وي. دثور انقلاب نظر خپلو انقلابي ابتكاراتو ته داحكم په اول كال كې مات كړ ، مګر ډير ژر خپلې اشتباه ته متوجه شول اوداحكم يې بيرته نافذ كړ.[45]

۱۵ ماده په لاندې ډول صراحت لري

دافغانستان ټول مكاتب دحكومت تر نظارت او تفتيش لاندې دي. حكومت ټول هغه اسباب اوتدابير چې دافغانستان ټولو اتباعو د مليه او عليه تربيې لپاره داتحاد او انتظام پرسياق وي، په دقت به نظر كې نيسي ، مګر تعليميه اصول چې داهل ذمه افرادو په مذهبي او اقتصادى امورو پورې اړه لري، نه اخلالېږي.[46]

تشريح او څېړنه

داماده دحكومت له مفيدو تدابيرو څخه چې كه چېرې خصوصي مكتبونه منځ ته راغلي واى پرهغو دحكومت تفتيش او نظارت يو ضروري امر ګڼل كېده .

داسې يو حكم پخوا له دې موجود نه و او عامه افكارو هم له هغه سره كوم مخالفت نه درلود. له همدې كبله دى حكم نه كوم شور او نه كوم عصيان مېنځ ته راووړ.[47]

45: بورګی، قانونپوه، داكتر محمدطاهر،(۱۳۹۸ل) ، دافغانستان لومړنی اساسي قانون ته يوه كتنه ، راه پرچم نشرات ، خپرندوی، ۴۰-۴۲ مخ پورې

46: رسمي جريده ، عدليه وزارت ، دافغانستان د (۱۳۰۶ل) كال اساسي نظامنامه ، ۱۴ ، ۱۵ مادې.

47: هماغه ماخذ، بورګی، قانونپوه، داكتر محمدطاهر، دافغانستان لومړنی اساسي قانون ته يوه كتنه ، ۴۳ مخ

(c) ketabton.com: The Digital Library

دویم مبحث: دافغانستان (۱۳۴۳هـ ش) کال اساسي قانون کې دتعلیم او تحصیل حق

۳۴ ماده په لاندې ډول صراحت لري

تعلیم د افغانستان د ټولو وګړو حق دی او دافغانستان د دولت او اتباعو له خوا وړیا برابرېږي.[48]

تشریح او څېړنه

ددولت هدف په دې برخه کې داسې مرحلې ته رسېدلې دی چې د افغانستان د ټولو وګړو لپاره پکې د قانون له حکمونو سره سم د ښوونې او روزنې مناسبې آسانتیاوې راغونډې شي. دولت مکلف دی چې په ټول افغانستان کې دپوهنې دمتوازن تعمیم لپاره مؤثر پروګرام وضع او تطبیق کړي.

دښوونې او روزنې لارښوونه او څارنه د دولت وظیفه ده ، ابتدایي تعلیمات د ټولو ماشومانو لپاره ، په هغو ځایونو کې چې وسیلې یې د دولت له خوا برابرې شوې وي، حتمي دي. د لوړو او عمومي تعلیم دمؤسسوجوړولو اوچلول یوازې د دولت حق او وظیفه ده . له دې ساحې ور اخوا د افغانستان اتباع حق لري چې اختصاصي او دلیک لوست ، لپاره ښووني جوړ کړي. د داسې ښوونځیو دجوړونې شرطونه ، تعلیمي نصاب او پکې د زده کړې شرایط دقانون له خوا ښوول کېږي.

حکومت کولی شي خارجي اشخاصو ته ، دقانون له حکمونو سره سم، د خصوصي ښوونځیو دجوړولو اجازه ورکړي. له داسې ښوونځیو یوازې خارجي اشخاص فایده اخیستلې شي.

ددې اساسي قانون دا ماده کوم نوی مطلب نه دی. اساسي نظامنامې په ۱۴ مه ماده او داساسي اصولنامې په ۲۱ مه ماده کې دتدریس دآزادۍ حق وکړ شوی دی. داساسي نظامنامې په ۸ مه ماده کې داساسي اصولنامې په ۲۰ مه ماده کې داجباري تحصیل وظیفه داتباعو په غاړه اېښودل شوې ده .

48: رسمي جریده ، عدلیه وزارت ، دافغانستان د (۱۳۴۳ل) ، اساسي قانون ۳۴ ماده .

(c) ketabton.com: The Digital Library

د ۱۳۴۳ هـ ش کال داساسي قانون له ډېرو تجربو پوره ګټه اخیستې . ابتدایي زده کړه یې په هغو سیمو کې چې دولت وسایل تهیه کړي حتمي ګڼلي اودعالي او عمومي تعلیم لپاره یې د مؤسساتو جوړولو د دولت انحصاري حق بللی دی او له دی ساحې وتلې دافغانستان اتباعو ته یې دا حق ورکړی دی چې اختصاصي او دلوست لیک ښوونځي تأسیس کړي.

دمکاتبو ترمینځ دهماهنګی په منظور دولت په دې برخه کې دوه وظیفې په غاړه اخیستې دي چې هغه : دتعلیم او تربیې لاربښوونه او څارنه ده اوبل دا چې د داسې مکاتبو دتأسیس شرایط اودتعلیمي نصاب مسایل دیو قانون په اساس تنظیموي.[49]

دریم مبحث: دافغانستان د(۱۳۵۵ هـ ش) کال اساسي قانون کې دتعلیم او تحصیل حق

لسمه ماده په لاندې ډول صراحت لري:

دخلکو دخدمت لپاره په اجباري توګه دلومړنیو ښوونو تامین او تعمیم اودعلمي اوفني کادرونو دروزنې اوبشپړتیا په منظور په وړیا ډول دثانوي عمومي، مسلکې او عالي زده کړو پراختیا او پرمختیا.[50]

تشریح او څېړنه

داحکم باید دخلکو دحقوقو او وظایفو په برخه کې راغلی وای. په دریم اساسي قانون کې دامطلب په خپلو عملي او دامکان وړ ابعادو کې راغلی دی چې، پدې اساسي قانون کې دابتدایي ښوونو تعمیم ته اجباري بڼه ورکوي. دا اصطلاح موږ په لومړي اساسي قانون کې لیدلی شو. په عمل کې ولیدل شول چې دا اجباري کلمه یوه احساساتي او جذباتي څرګندونه ده اوپه اویاوو کلونو کې ابتدایي ښوونه په هېواد کې تعمیم نشوه. نه یوازې دتعمیم هڅې ددې سبب شوې چې خلک له ښوونځي کرکه اونفرت وکړي. کله چې دسپاه سالارمحمدنادرخان دهېواد دنجات لپاره ، یا وروسته داعلیحضرت امان الله خان دسلطنت له رانسکورېدلو ، پکتیاته راغی، دپکتیا خلکو له سپه سالار څخه وغوښتل چې که دې دهېواد په نجات موفق شو

49: بورګی ، دوکتور محمدطاهر، (۱۳۷۶ ل) ، دافغانستان دریم اساسي قانون ته یوه کتنه ، خپرونکی ، د آزاد افغانستان دلیکوالو ټولنه ،۹۲- ۹۳ مخونه.

50: رسمي جریده ، لومړی ګڼه، دافغانستان د (۱۳۵۵ ل) ، اساسي قانون ، ۱۰ ماده .

(c) ketabton.com: The Digital Library

دوی ته به وعده او قول ورکوي چې ښوونځي به نه ورته جوړوي . له دې اجباري توګې د ۱۳۴۲ کال اساسي قانون ، دریم اساسي قانون پوره ګټه واخیستله اودامطلب یې داسې راوړ چې ((ابتدایي تعلیمات د ټولو ماشومانو لپاره ، په هغه ځایونو کې چې وسیله یې د دولت له خوا برابره شوې وي، حتمی دی، (ددریم اساسي قانون په ۳۴ ماده دتعلیم د حق په برخه کې ډیره ښه تنظیم شوې او پدې نیت جوړ شوې وه چې داحکم عملي شي مګر دڅلورم اساسي قانون داحکم ، د نورو مادو په شان ، په احساساتي ډول جوړ شوې اودمنظور په توري فشار راوړل شوی دی، لکه ((دخلکو دخدمت لپاره به دعلمي، فنی کادرونو د روزنې اوبشپړتیا په منظور چې د داسې منظورونو ښودلو ته په داسې یوه حق کې چې خلک یې په ټولنې کې لري، ضرورت نه لیدل کېږي.

څلورم مبحث : دافغانستان د(۱۳۸۲ هـ ش) کال د اساسي قانون کې دتعلیم حق

همدارنګه د افغانستان د ۱۳۸۲ کال اساسي قانون هم دتعلیم او تحصیل حق ته قایل دی چې په لاندې ډول دنوموړي حق څخه یې یادونه کړې ده .

درې څلویښتمه ماده

زده کړه د افغانستان د ټولو اتباعو حق دی چې د لیسانس تر درجې پوري وړیا د دولت له خوا تأمینیږي. دولت مکلف دی چې په ټول افغانستان کې د متوازن معارف د عامولو او د منځنیو اجباري زده کړو د تامین لپاره اغېزمن پروګرام طرح اوتطبیق کړي او د مورنیو ژبو د تدریس لپاره په هغو سیمو کې چې پرې خبري کېږي لاره هواره کړي[51].

تشریح او څېړنه

د افرادو یو له اساسي حقوقو څخه چې پر دولت یې لري، دزده کړې حق دی. د نن ورځې ځوان باید معیاري یا ستندرد او معاصر تحصیل وکړي او تر ابتدائیه پوري باید دولت د کوچنیانو مور او پلار مجبور کړل شي چې په خپلو اولادونو زده کړه وکړي. یعنې تر ابتدائیه پوري ښوونځی اجباري دی. که څوک یې نه کوي باید مؤیدات پر وضع کړي او تر لیسانس درجې پورې

51: رسمي جریده ، عدلیه وزارت، دافغانستان اساسي قانون ، (۱۳۸۲ل) کال ، ۴۳ ماده .

(c) ketabton.com: The Digital Library

زده کړه وړيا ده. ښوونه او روزنه پر ځو برخو ويشلې ده، د ښوونځي تر مخه او د ښوونځي په وخت کې. د افغانستان نظام عمومي او اختصاصي ښوونه او روزنه لري.

- عمومي ښوونه : چې عمومي ارزښتونه ولري. او پر دريو برخو ده، ابتدائيه، متوسطه او عالي.
- اختصاصي ښوونه: چې په مختلفو مسلکونو کې درس ورکول کېږي. په دا ټولو برخو کې بايد جنسيت مراعت شي.

او ټول ښوونځي بايد ښارونو ته را نه وستل شي. دولت مکلف دی چې،د وزارتونو او اړوندو ادارو له لارې خلکو ته د زده کړې زمينه برابره کړي[52].

ځلور ځلوېښتمه ماده

دولت مکلف دی د ښځو د زده کړو د پراختيا او توازن د ايجاد په منظور، د کوچيانو د زده کړو د ښه والي او په هېواد کې د بې سوادۍ د له منځه وړلو لپاره اغېزمن پروګرامونه طرح او تطبيق کړي[53].

تشريح او څېړنه

دا د دولت دنده ده چې دښځو لپاره هم دزده کړې زمينه مساعده کړي او حقوق يې خوندي وي ،هغه زمينه چې نارينو ته مساعده وي هغه ښځو ته هم مساعده کړي.

داچې کوچيان همېشه له يوه ځای څخه بل ځای ته روان وي نو دولت بايد د دوی لپاره داسي پروګرامونه جوړ کړي چې دوی د زده کړې له نعمت څخه بې برخي نه شي. دا چې د سواد کچه په هېواد کې ټيټه ده نو دولت بايد داسي پروګرامونه طرح کړي چې خلکو ته د سواد اهميت ور په ګوته کړي او بی سوادي له منځه يوسي[54].

52: هاشمي، محمدطاهر، (۱۳۸۹ ل) ، حقوق اساسي و مؤسسات سياسي، انتشارات فرهنګ. ۸۸ مخ .

53: رسمي جريده ، عدليه وزارت، دافغانستان اساسي قانون ، (۱۳۸۲ل) کال ، ۴۴ ماده.

54: مدني، سيدجلال الدين ، (۱۳۹۳ ل) داساسي حقوق کليات ، مخ .

(c) ketabton.com: The Digital Library

پنځه څلوېښتمه ماده

دولت د اسلام د سپېڅلي دین د حکمونو او ملي فرهنګ پربنسټ اوله علمي اصولو سره سم، واحد تعلیمي نصاب طرح او تطبیقوي او د ښوونځیو د دیني مضمونونو نصاب په افغانستان کې د شتو اسلامي مذهبونو پر بنسټ تدوینوي[55].

تشریح او څېړنه

ښوونیز یا تعلیمي نصاب باید دولت جوړ کړي، ځکه دولت پوهېږي چې په کومو ریشتو کې څومره افرادو ته ضرورت لري. او د پرمختګ لپاره څومره کسان پکار دي.

دنصاب منابع په افغانستان کې څو ډوله دي: د اسلام سپېڅلي دین، ملي کلتور او علمي منل شوي اصول. په نړیواله سطحه د ښووني او روزني سازمان یونیسکو ده،چې د غه اصول جوړوي. چې د یو هېواد ټولنیز نصاب ۷۵٪ باید نړیوال قبول شوي اصول وي او ۲۵٪ باید اعتقادي او ملي مسایل و اوسي. هر هېواد چې دغه مسایل تعقیب کړي ډیپلوم یې نړیوال ارزښت لري. زموږ تعلیمي نصاب باید دغه قبول شوي اصول تعقیب کړي چې فارغانو ته نړیوال ډیپلومونه ورکړي[56].

شپږ څلوېښتمه ماده

د لوړو، عمومي او اختصاصي زده کړو د مؤسسو جوړول او اداره کول، د دولت وظیفه ده. دافغانستان اتباع کولای شي د دولت په اجازه د لوړو، عمومي، اختصاصي او د سواد زده کړو موسسې جوړې کړي. دولت کولای شي بهرنیو کسانو ته هم د قانون له حکمونو سره سم د لوړو، عمومي او اختصاصي زده کړو د مؤسسو د جوړولو اجازه ورکړي[57].

55: رسمي جریده ، عدلیه وزارت، دافغانستان اساسي قانون ، (۱۳۸۲ل) کال ، ۴۵ ماده.

56: کوهستاني ، محمدجعفر، (۱۳۹۱ ل) اساسي عمومي حقوق، ۴۴ مخ

57: هماغه ماخذ، رسمي جریده ، عدلیه وزارت، دافغانستان اساسي قانون ، (۱۳۸۲ل) کال ، ۴۶ ماده.

(c) ketabton.com: The Digital Library

تشریح او څېړنه

ټولې تحصیلي او تعلیمي ادارې باید دولت اداره کړي ، او د لوړو زدکړو د مؤسسو د قانون مطابق خصوصي افراد هم کولای شي تحصیلي مؤسیسات ایجاد کړي. او عالي تعلیماتو شاملېدل باید د قانون په واسطه تطبیق شي.[58]

اووه څلوېښتمه ماده

دولت د علم، فرهنګ، ادب او هنر د پرمختګ لپاره اغېزمن پروګرامونه طرح کوي. دولت د مؤلف، مخترع او کاشف حقوق تضمینوي او په ټولو برخو کې علمي څېړني هڅوي او ملاتړ یې کوي او د هغو له نتیجو څخه د اغېزمني ګټې اخیستل د قانون له حکمونو سره سم عاموي[59].

تشریح او څېړنه

دولتونه مکلف دي چې خپل فرهنګ چې نړیوال دی، پرمختګ ورکړي او هر هېواد چې د یونسکو غړی وي د هغو فرهنګ او کلتور د نړیوال کلتور یوه برخه ده. چې باید ورته وده ورکړه شي.

- دمعنوي ملکېتونو حقوق دوه ډوله دي: اقتصادي او غیر اقتصادي چې اقتصادي معنوي ملکېت د تجارت په حقوقو پوري اړه لري، چې دا جز په تجارتي فعالیتونو پوري اړه لري او غیر اقتصادي یعنې غیر مادي چې پکښې اختراع، کشف، تحقیق، تصنیف، او ژباړه شامله ده.
- ابداع: نوښت ته وایي چې تاثیر لري.
- کشف: چې زموږ په ساحه کې وجود لري او یو څوک یې په پېدا کولو کامیابه کېږي. کاشف هغه څوک دی چې دا کار یې کړی وي.

58: دانش ، سرور، (۱۳۸۹ ل) حقوق اساسي افغانستان

59: هماغه ماخذ،رسمي جریده ، عدلیه وزارت، دافغانستان اساسي قانون ، (۱۳۸۲ل) کال ، ۴۷ ماده.

(c) ketabton.com: The Digital Library

- تألیف: څوک چې یو مطبوع شی پېدا کوي. چې ترمخه وجود نلري او که ویې هم لري شکل یې تغیر وکړي. چې دا هم د مؤلف ملکېت دی.
- ژباړه یا ترجمه: د یو متن تغیر په بله ژبه.
- تصنیف: د یو هنري اثر منځته راوړل.

تحقیق: هغه علمي کړنو ته ویل کېږي چې په لټولو کې یو مطلوبه یا پټه نتیجه په لاس راوړي. تحقیق څو بخشه لري.

۱.مقدمه

۲.متن: څه کار سوی

۳.نتیجه : څنګه تطبیق کړو.

۴ .وړاندیز(پېشنهاد).

دولت د ټولو داسي هڅو ملاتړ کوي چې له مخي یې علم، فرهنګ ، ادب او نوري علمي کړني پرمختګ کوي[60].

اووم مبحث : دښځو دحقوقو غیر اسلامي قانون کې دتعلیم او تحصیل حق

نوموړې قانون په کال ۱۹۷۹ م کې د Convention on the elimination of discrimination again women cedaw په نوم یعنې د ښځو سره د توپیري چلن دپاي ته رسولو جرګه کې جوړه کړه چې نوموړې جرګه کې، دښځو دحقوق په نوم قانون جوړ کړ چې دېر مادې اونهه شپېته (۶۹) بندونه لري چې ټول یې داسلام دمقدس شریعت په خلاف دي چې په اوسنیو شرایطو کې په ټولو اسلامي هېوادونو کې هم نوموړې قانون عملي شوې دی همدارنګه په افغانستان کې هم نوموړي قانون په ۱۳۸۰ هـ ش کال کې دامریکا له صلیبې یرغل سره سم پلی کړی شوی دی . د نوموړي قانون دلسمه ماده په لاندې ډول صراحت لري :

60: پاچا ، سید هاشمي هاشمي، (۱۳۹۲ ل) ، دښځو حقونه دشرعیت په رڼا کې.

(c) ketabton.com: The Digital Library

لسمه ماده په لاندې ډول صراحت لري

دنړۍ هر حکومت دې داسې هر ډول اقدامات وکړي چې دهغو په ذریعه د زده کړې او تعلیم په ډګر کې دښځو په خلاف توپیري چلن پای ته ورسولی شي.

۱. اکتسابي زده کړې اودخپل حیثیت داوچتولو په خاطر مناسب منصب ته رسېدل، چې دهمدغې موخې له پاره په کلیوالي سیمو کې دزده کړې په ترلاسه کولو کې له نارینو سره برابر مواقع باید ورکړای شي.

۲. په ازموینه ، تدریسي پرسونل ، ښوونځیو او لیسو کې تدریسي وسایل هم باید نارینه او ښځو ته یو شان اوپه مساویانه توګه میسر وي.

۳. په تعلیم ډګر کې دښځې او نارینه ترمنځ د روایت پر اساس موجود توپیر دنصابي کتابونو په نظر ثاني، دتعلیمي مراکزو په پار د ودونو (پروګرامونو) کې او دنارینه او ښځو دګډ (مخلوط) تعلیم په ذریعه باید هرومرو هرډول توپیرونه پای ته ورسولې شي.

۴. دنده ، منصب اودهرډول مرستو ترلاسه کولو زمینه نارینه او ښځو ته په یوشان او برابره توګه باید برابره شي .

۵. د انېړو (بې سواده) له پاره د زده کړې د کورسونو برابرول دنارینه او ښځو دواړو له پاره باید برابر چمتو کړی شي، څو د دواړو لپاره دتعلیمي تشه ډکه کړی شي.

۶. دښځو د زده کړې دنیمګړې پرېښودو دشمېر زیاتېدو مخنیوي، د انجونو او ښځو د زده کړې دجاري ساتلو لپاره لازم تدابیر نیول دحکومت فریضه او ذمه واري ده .

۷. په لوبو او فزیکل تعلیم کې نارینه او ښځو ته په مساوی توګه زمینه برابرول او د اولاد دبندولو (تحدید نسل) په اړه ښځو ته پوهه ورکول او تخنیکي علم ترلاسه کول دنارینه اوښځو برابر حقوق دي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

شپږم مبحث : دبشرحقوقو نړیواله اعلامیه کې دتعلیم اوتحصیل حق

همدارنګه د نړیوالو اسنادو له ډلې د بشر حقوقو نړیواله اعلامیه هم په خپله شپږ ویشتمه (۲۶) ماده کې د تعلیم او تحصیل حق مني او په اړه یې وایي:

(۱. هر څوک حق لري چې د ښوونې او روزنې څخه برخمن شي، ښوونه او روزنه بر سېره په لومړنیو او اساسي پړاوونو کې وړیا وي لومړني تعلیمات باید اجباري وي، حرفوي او تخنیکې زده کړې، عمومیت وموميي لوړې زده کړې باید د برابرو شرایطو سره د ټولو پرمخ خلاصې وي او ټول استعداد او وړتیا په بنسټ له هغه څخه ګټه پورته کړي.

۲. ښوونه او روزنه باید د انساني شخصیت د بشپړ والي او بشري حقوقو او بنسټیزو ازادیو ته د درناوي د زیاتوالي په لوري وهڅول شي، ښوونه او روزنه باید ټولو ملیتونو، توکمونو او دیني ډلو ترمنځ تفاهم، زغم او دوستي پیاوړې کړي او د ملګرو ملتونو هڅې د سولې د پیاوړتیا لپاره پرمخ بوزي.

۳. میندې او پلرونه د خپلو ماشومانو د ښوونې او روزنې د ډول په غوره کولو کې د لومړیتوب حق لري.)61

اووم مبحث: داقتصادي ، ټولنیزو او کلتوري حقوقو دنړیوال میثاق کې دتعلیم او تحصیل حق

دنورو قوانینو ترڅنګ د اقتصادي، ټولنیزو او کلتوري حقونو د نړیوال میثاق په دیارلسمه ماده (۱۳) کې هم یاد حق په رسمیت پېژندل شوی دی او په اړه یې وایي:

۱. د دې میثاق غړي هیوادونه د هر چا د زده کړې او زورنې حق په رسمیت پېژني،د ښوونې او روزنې د هدف په اړه د غړو هیوادونو موافقه دا ده چې ښوونه او روزنه باید انساني شخصیت د پوره ودې، او د هغې احساس او د بشر د حقونو او ازادیو درناوی کولو روحیه تقویه کړي....[62]

د تعلیم او تربیې په برخه کې هم لیدل کېږي چې د اسلام او نړیوالو اسنادو ترمنځ شباهتونه موجود دي او دواړه په دې حق ټینګار کوي.

---

61 د بشر حقوقو نړیواله اعلامیه، د ۱۹۴۸م کال د دسمبر د میاشتې د لسمې نېټې د ملګرو ملتونو تصویب، ۲۶ مه ماده.

62 عبدالصبور مبارز، مخکینی مأخذ، ۴۱۱ مخ.

(c) ketabton.com: The Digital Library

اتم مبحث: د بشر د حقوقو اسلامي اعلامیه کې د تعلیم او تحصیل حق

۱۴۱۱ قمري د محرم ۱۲ مصوبه
د ۱۹۹۰ میلادي د اګست ۱۵ او ۱۳۲۹المریز کال د زمري ۱۵ نېټه په قاهره کې د اسلامي کنفرانس سازمان د بهرنیو چارو د وزیرانو غونډه.

نهمه ماده په لاندې ډول صراحت لري

الف) د علم زده کړه یوه فریضه ده او ښوونه په ټولنې او دولت یو واجب امر دی پر دولت باندې لازمه ده چې د هغې لارې چارې او شرایط برابر کړي او هغه په داسې توګه تامین کړي چې د ټولنې خیر او ښېګڼه په کې وي او انسان ته موقع ورکړي چې د اسلام د دین او د هستي د حقایقو په اړه معرفت او پېژندګلوي ترلاسه کړي او هغه د بشریت د خیر او ښېګڼې لپاره وکاروي.

(د اسلام د سپېڅلي دین د نظره د پوهې طلب د ټولنې پر ټولو وګړو پرته د کومې استثنا څخه فرض دی، ټولنې او دولت ته لازمه ده چې ټولو وګړو ته د زده کړې داسې شرایط او زمینې برابرې کړي چې د هغو په وسیله د ټولنې اړتیاوې او اصلاح په هره برخه کې بشپړې کړای شي او د ټولنې هر وګړي ته وخت ورکړي چې د هغې رڼا په ترڅ کې چې زده کړې کوي تر هرڅه ډېر د اسلام دین او د نړۍ د هستې د حقایقو په اړه بلدتیا حاصله کړي او خپله پوهه د بشریت په ګټه وکاروي.)

ب) د هر انسان حق دی چې بېلابېلې دستګاوې د کورنۍ، مدرسې او پوهنتون څخه رانیولې تر هغو نورو تبلیغاتي او نورو دستګاوو چې انسان په دیني او دنیایي روزنه کې کوښښ کوي د هغه د انډولیزې او بشپړې روزنې په اړه کې هڅې وکړي او کوښښ وکړي په هغه بڼه چې په خدای یې ایمان او د هغه حقونو او دندو ته یې درناوی پیدا شي د هغه د شخصیت روزنه وکړي.

(ټولنې پوهنیزې او روزنیزې مؤسسې، ښوونځي، پوهنتونونه او ډله ییزې رسنۍ او خپرونې لکه جریدې، ورځپاڼې، راډیو، تلویزیون کورنۍ او نور وسایلو په شمول دنده لري ترڅو د انسان په ښوونه، روزنه د پوهې د کچې په لوړتیا او د دیني او دنیوي موضوعاتو په لاره کې هڅه او هاند وکړي ترڅود خدای په وړاندې د هغه پېژند ګلوي لازیاته او ایمان یې په خدای ټینګ شي او درناوی یې د هغوی د حقونو او دندو په وړاندې چې په غاړه یې لري زیات شي.)[63]

63: دبشر دحقوقو اسلامي اعلامیه ، د ۱۹۹۰ میلادي د اګست ۱۵ او ۱۳۲۹المریز کال د زمري ۱۵ نېټه، ۹ ماده .

(c) ketabton.com: The Digital Library

نتيجه ګيري

په نتيجه کې ويلای شوو داچې اسلام مبارک دين کامل او شامل دين دی او د نورو دينونو سره يې يو توپير هم همدا دی چې کامل او شامل دين دی د نورو ټولو حقوقو ترڅنګ يې د تعليم حق هم انسانانو ته ورکړې دی که هغه نارينه وي اوکه ښځينه وي داچې دښځينو لپاره يې بيا شرايط هم ټاکلي دي چې بايد ورته زمينه د تعليم برابره شي چې بايد دښځو لپاره دنورو حقوقو څخه علاوه د تعلیم په برخه کې هم بايد داسلامي اصولو په نظر کې نيولو سره زمينه مساعده کړي ترڅو وکولای شي چې په ښه او ډاډه توګه خپل تعليم ته ادامه ورکړي چې ترټولو يې بيا د ښځې لپاره د اسلامياتو په برخه کې دتعلیم لومړې حق ورکړی دی ترڅو نورو ته داسلام دعوت ورکوونکې ښځې بايد په اسلامي تعليماتو باندې سمبال وي او همدارنګه په کورکې دخپلو اولادونو لومړنې روزنه بايد په اسلامي اصولو سره ترسره کړي چې بايد دهرڅه دمخه ورته دتعلیم په برخه کې اسلامي معلومات ورزده کړي ترڅو دټولنې لپاره په اسلامي اصولو برابر اولادونه وړاندې کړي چې اسلام او خپل هېواد ته خدمت وکړي. که هغه نارينه وي اوکه ښځينه...

لکه په قرآن کريم کې الله تعالی فرمايلي دي :

وَاذْكُرْنَ مَا يُتْلَى فِي بُيُوتِكُنَّ مِنْ آيَاتِ اللَّهِ وَالْحِكْمَةِ إِنَّ اللَّهَ كَانَ لَطِيفًا خَبِيرًا.[64]

ژباړه : او تاسو زده کوئ د الله هغه ايتونه او حکمت(علم) چې ستاسو په کورونو کې لوستل کېږي، بېشکه الله ډېر باريك بين او ښه خبرلرونکي دي .)

همدارنګه حديث شريف دی چې رسول الله صلی الله عليه وسلم پدې هکله داسې فرمايلي دي:

(طلب العلم فريضة على كل مسلم . (رواه ابن ماجة)

ترجمه : طلب دعلم په هرمسلمان که نارينه وي او که ښځينه وي فرض دی . ددي حديث شريف عبارت جمهور علماء کرامو داسې ليکلي دی:

(طلب العلم فريضة على كل مسلم ومسلمة)

ترجمه : طلب دعلم په هر نارينه مسلمان او په هرې ښځينه مسلمانې باندې فرض دی .

طلب د علم په هرمسلمان اومسلمانې فرض دی او هريو له دوی څخه مسئوليت لري چې علم او زده کړې وکړي اوپه سرکې له خپل دين څخه ځانونه خبر کړي.

64: القرآن الكريم ، سورة الاحزاب ، ۳۴ نمبر آيات.

(c) ketabton.com: The Digital Library

همدارنګه هغه میرمنې چې نورو ته لارښوونه ، وعظ او تبلیغ کوي هغه باید عالمه او پوهه وي ترڅو نورو میرمنو ته دشریعت په رڼا کې بلنه ورکړي اوهغوئ ته د قرآن کریم او احادیثو شریفو په رڼا کې معلومات ورکړي او نیکو لارو ته یې تشویق کړي اوله ناوړه کارونو څخه یې منع کړي.
عالمانې میرمنې دبلنې په برخه کې له نورو څخه ښې پوهېږي اوکولای شي چې پدې لاره کې کامیاب قدمتونه اوچت کړي اوخپله ټولنه په معنوي لحاظ سره هم دترقي لوړ مقام ته ورسوي.
همدارنګه ښځه د یوې میرمنې او مور په توګه دیوې لور او خور په توګه اوپه ټولنه کې د یوه فرد په توګه مسئولیت لري چې علم او زده کړې وکړي او دا د دوې شرعي اوقانوني حق ده ترڅو دخپل ځان کورنۍ او ټولنې لپاره دخدمت وړ وګرځي اوپه دې لاره کې کوټلې ګامونه اوچت کړي.
علم چې الله پاک په نارینوو او ښځینوو دواړو باندې فرض کړي اومسئولیت لري چې علم زده کړې اوخپل اولادونه په علم سره وروزي او په ټولنه کې دیوې عالمې میرمنې په توګه ژوند وکړي او خلکو ته یې ګټه ورسېږي.
ښځینه نه یوازې دا چې علم او زده کړه د دوې حق دی بلکې مسئولیت هم ده او باید زده کړې وکړي ترڅو دعلم په وړانګو سره خپله کورنۍ او ټولنه منوره کړي.
ددې ترڅنګ ښځینه په ښوونه او روزنه کې مهم رول لوبولای شي ، لکه څنګه چې حقوق لري ، مسئولیتونه هم لري چې په سرکې یې باید له خپل ځان څخه پیل کړي خپل اولادونه وروزي زده کړې ورباندې وکړي اوپه ټولنه کې نورخلک د اولادونو د ښوونې او روزنې لپاره وهڅوي چې په خپلو اولادونو باندې زده کړې وکړي او تشویق یې کړي چې خپل اولادونه ښوونځیو او مدرسو ته د زده کړو لپاره واستوي چې زده کړې وکړي اوخپله ټولنه په علم سره روښانه او ودانه کړي.
په ښوونه او روزنه کې له نارینوو څخه دښځینو رول مهم دي ځکه چې ښځې د ماشومانو په خوې او عدت باندې له نارینوو څخه ښه پوهېږي ځکه چې زیاتې میندې وي اوکه چېرې میندې هم نوي په کورنۍ کې د خپلې مور کړنې په یاد لري او له ماشومانو سره په غوره اونیکې طریقې سره په مخ ځي اوهغوئ په ښه شان سره پوهوي اوهم یې تشویق کوي.
تجربې ثابته کړې چې ښځینه ښوونکې له نارینوو څخه ډېرې کامیابې وي غټه حوصله لري اوپه غوره اسلوب سره له شاګردانو سره په مخ ځي اوتشویقي جنبه یې زیاته وي اوماشومان بدون له تهدید څخه هڅوي چې ښوونځي او مدرسې ته په شوق او مینې سره لاړ شي اوخپلې زده کړې وکړي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

داچې ښځینه دومره مهم رول په ټولنه کې د علم دزده کړې په برخه کې ددې څخه ډیر او دوه برابره نارینه هم مسئولیتونه لري چې باید په ټولنه مهم او مرکزي رول لوبوي ځکه چې د یوې ټولنې دیو هېواد ټول سرنوشت د نارینوو په لاس کې وي که چیرته په یوهېواد کې دنظام واکې د تعلیم یافته په لاس کې وي ، نو نوموړې هېواد به خورا پرمختللې او په ډیرو برخو کې به د نورې نړۍ څخه مخ پرورانديې وي او که چیرته په نوموړي هېواد کې دنظام واک د بېسواده اشخاصو په لاس کې وي په دې کې هیڅ شک نشته چې نوموړې هېواد به د نورې نړۍ هېوادونو څخه خورا وروسته پاتې او په ډیرو برخو کې به مخ د نزول په طرف به روان وي .
همدارنګه ددې سره سره دنړۍ او زمونږ دهېواد په وضعي قوانینو کې هم د تعلیم او تحصیل د حق څخه په خورا وضاحت او صراحت سره یادونه شوې ده که هغه نارینه وي لکه دافغانستان په لومړۍ اساسامې په څوارلسمه او پنځلسمه ماده کې یادونه شوې ده چې دتدریس چارې بالکل آزادی دی. دمعارف له عمومي نصاب سره سم دافغانستان هریو تبعه عموماً په عمومي اوخصوصي توګه ،دتدریس لپاره مأذون اومجاز دی. مګر اجنبي اشخاص دهغو افرادو په استثناء چې دتعلیم لپاره استخدامېږي، د افغنستان د مملکت په داخل کې دمکتبونو دافتتاح او اداری اجازه نه لري.
پنځلمه ماده چې وایي دافغانستان ټول مکاتب دحکومت تر نظارت او تفتیش لاندې دي.
حکومت ټول هغه اسباب اوتدابیر چې دافغانستان ټولو اتباعو د ملیه او علیه تربیې لپاره داتحاد او انتظام پرسیاق وي، په دقت به نظر کې نیسی ، مګر تعلیمیه اصول چې داهل ذمه افرادو په مذهبي او اقتصادی امورو پورې اړه لري، نه اخلالېږي.
ددې ترځنګ د ۱۳۸۲ کال په اساسي قانون کې هم د درې څلوېښتمې مادې څخه تر اووه څلوېښتمې مادې پورې د تعلیم او تحصیل حق په اړه په پوره توګه وضاحت ورکړل شوې دی او د بشر حقوقونړیوالې اعلامیې شپږ ویشتمې مادې هم چې درې بنده لري دتعلیم او تحصیل په برخه کې یادونه کړې ده .

(c) ketabton.com: The Digital Library

اخځلیکونه

القرآن الکریم.

1. ابن سعدون، نای،(۱۳۷۹ ل)،حقوق زن از آغاز تا امروز، ترجمه گیتی خورسند، تهران ، کویر.
2. احمدزی، زاهدي،(۱۳۹۲ل) ، دملګرو ملتونو دښځو دحقوقوقانون د اسلام په تله ، امیرکرور خپرندویه ټولنه. ۱۵۲ مخ .
3. اسدی ، لیلاسادات، ۱۳۸۴ ل ، زنان وقضاوت ، فصلنامه ی شورای فرهنگی اجتماعی زنان، تهران ، کتاب زنان، شماره ۲۸ ، تابستان.
4. امامی، اسدالله وصفایی، سید حسین،(۱۳۷۰ ل) حقوق خانواده ، تهران ، سمت .
5. امامی، سید حسن، (۱۳۷۳ ل)حقوق مدنی، تهران ، کتابفروشی اسلامیه، چاپ چهاردهم .
6. آذربایجانی ،مسعود ، (۱۳۸۰ل) ، اشتغال زنان درجامعه، مجموعه مقالات هم اندیشی، ج۲، قم ، دفتر مطالعات وتحقیقات زنان، چاپ اول، پاییز.
7. آقاجانی، مهری، (۱۳۷۷ل)، بررسی فقهی مسئله قضاوت زنان درحقوق اسلام، (آیا زنان حق قضاوت دارند)، حقوق واجتماع، بی جا ، بی نا ، مهر وآبان، شماره ۱ .
8. بابازاده، علی اکبر وسبحانی ،(۱۳۷۸ل) مسائل ازدواج وحقوق خانواده ، تهران ، بدر ، چاپ چهارم .
9. بصیرت،مولوي عبد الولي،(۱۳۹۰ل)،روزنیزه رساله،رسمي عرفي عدالت ته دښځو لاسرسی.
10. بیات، رقیه، (۱۳۸۴ل)، اشتغال بانوان وحق مالکیت ، زن روز، شماره ۲۰۲۴، بی جا ، بی نا ، دی ماه.
11. پاچا ، سید هاشمي هاشمي، (۱۳۹۲ ل) ، دښځو حقونه دشرعیت په رڼا کې، دانش ، خپرندویه ټولنه .
12. ثاقب، نقیب الله او پوهیالی تسبیح الله تصمیم ، (۱۳۹۳ ل) اساسي عمومي حقوق ، یار خپرندویه ټولنه.
13. جعفری تبریزی، محمدتقی، (۱۳۷۰ل)،تحقیق دردوظام حقوق جهانی بشر از دیدگاه اسلام وغرب وتطبیق آن دو با یکدیگر ، تهران، دفترخدمات حقوقی بین المللی جمهوری اسلامی ایران.
14. جعفری لنگرودی، محمدجعفر،(۱۳۷۶ ل) ترمینولوژی حقوق، تهران ، کتابخانه گنج دانش، چاپ هشتم .

(c) ketabton.com: The Digital Library

15.جلیلی ، محمدرضا ،(۱۳۸۴ ل)،جایگاه زن دراسلام ویهودیت، تهران ، بی نا ، چاپ دوم .
16.جوادی آملی ، عبدالله،(۱۳۷۲ ل)،زن درآئینه ی جلال وجمال، تهران ، رجاء.
17.حکیم پور، محمد ،(۱۳۸۲ ل)،حقوق زن درکشاکش سنت وتجدد ، تهران ، نغمه نوانديش ، چاپ اول.
18.خامنه ای ، سید محمد ،(۱۳۶۸ ل)،حقوق زن ، تهران ، انتشارات تک .
19.دانش ، سرور، (۱۳۸۹ ل) حقوق اساسي افغانستان ، خپرندوي ابن سينا پوهنتون.
20.داودی، سعید، بررسی اجمالی ارزش وجایگاه زن دراقوام وملل، نشریه مشکوه النور، تهران دانشگاه اما صادق (ع) ، ش ۱۳، بی تا.
21.داوودی ، سعید ،(۱۳۸۲ ل)،زنان وسه پرسش اساسی ، قم ، مدرسه الامام علی بن ابیطالب، چاپ اول.
22.دوست حمدی، هادی، (۱۳۷۹ ل)،شخصیت زن از دیدگاه قرآن ، تهران ، مؤسسه انتشارات امیرکبیر ، چاپ سوم .
23.رسولي،قانونپوه محمد اشرف ، (۱۳۸۸ ل) ، تحليل و نقد قانون اساسي ۱۳۸۲افغانستان اول ټوک ، فريش پرس خپرندويه ټولنه.
24.زعفرانچی، لیلاسادات،(۱۳۸۲ل) ،توصیه های CEDAW، اشتغال ، زنان ، استراتژی های نظام بین الملل، کتاب نقد ، تهران، بی نا ، شماره ۲۹ زمستان.
25. شاکر،سيدحبيب،(۱۳۸۹ل)،دبنځوسياسي حقوق .
26.شرفی، حسین، (۱۳۷۸ ل) ،شهیدمطهری وحقوق زن دراسلام، پزوهش های قرآنی، تهران،بی نا، شماره ۱۷ و ۱۸ بهار وتابستان.
27.صدر، حسن،(۱۳۵۶ ل)،حقوق زن دراسلام واروپا، تهران، جاویدان ، چاپ ششم.
28.فرنچ مارلین،(۱۳۷۳ ل) ،جنگ علیه زنان، ترجمه توراندخت ، تمدن (مالکی) ، بی جا ، انتشارات علمی.
29. فريد ،پوهنيارشهلا ،(۱۳۸۹ل) کورنی تاتریخوالی،روزنیزه رساله.
30.قربانی، زین العابدین،(۱۳۶۶ ل) ،اسلام وحقوق بشر، تهران ، انتشارات کتابخانه صدر.
31.كوهستاني ، محمدجعفر، (۱۳۹۱ ل) اساسي عمومي حقوق، مستقبل خپرندويه ټولنه .
32.ليكوالان،دارشاد،حج او اوقافويوشمېر جيدعلما ،(۱۳۹۰ل)،اسلام اوكورنۍ ،دريېم چاپ.
33.متین دفتر، احمد ، (۱۳۴۸ ل)،حقوق بشروحمایت بین المللی آن، تهران ، بی نا .

(c) ketabton.com: The Digital Library

34.محمودی، عباسعلی، (۱۳۷۸ ل)،پژوهشي قرآنی، فقهی وحقوق درباره ی مرد وزن ، تهران ، مطهر.

35.مدني، سيدجلال الدين ، (۱۳۹۳ ل) داساسي حقوق کليات ، دانش خپرندويه ټولنه .

36.نوری، يحيی،(۱۳۴۳ ل)،حقوق زن در اسلام وجهان ، تهران، فراهانی، چاپ دوم .

37.هاشمي، سيد اکرم ، (۱۳۹۹ ل) ، دافغانستان داساسي قانون پېژندنه اوتحليل ، يار خپرندويه ټولنه .

38.هاشمي، محمدطاهر، (۱۳۸۹ ل) ، حقوق اساسي و مؤسسات سياسي، انتشارات فرهنگ.

39. هميم کاکړ، الحافظ مولوي شايق احمد ،(۱۳۸۶ل) ،دښځو دحقوقو څخه دفاع په قرآن او سنت کې، خپرندويه ټولنه ، مدرسة تعليم القرآن والسنة جلال اباد .

40. ياد ، ميراحمد ، (۱۳۹۳ ل) ، ښځه او تاريخ ، عبدالمجيد مومند خپرندويه ټولنه جلال اباد .

41.عدليه وزارت ، رسمي جريده ، (۱۳۹۲ل) ، (۱۰۳) ګڼه ، دافغانستان د ۱۳۸۲ کال اساسي قانون ، دولتي مطبعه .

42. الترمذي، محمد بن عيسی، (۱۴۳۹ هـ ق) سنن ا لتر مذي، مکتبةالمعارف،الرياض.

43. الخطيب، امام ولی الدين محمد بن عبد الله ، (۱۳۹۰ ل) ، مشکوة المصابيح، مکتبه سلطانيه،کويټه پاکستان.

44. الدمشقي، الامام ابوزکريا يحيی بن شرف النووي، (۱۳۸۵ ل) ، رياض الصا لحين، مکتبه قاسميه،کاسي روډ کويټه.

45. اعظمی، ظهورالباری، تاج البخاری پښتوشرحه د صحيح البخاری، مکتبه تاج پښور.

46. القرضاوي، دوکتور يوسف، (۱۳۷۷ ل) په اسلامي ژوندانه کی دښځی مر کزيت،لومړی چاپ، ،پښور.

47. مدرس، مولانا حبيب الرحمن، صحيح مسلم مع مختصرشرح نووی(رح)، تاج کمپني،کراچي.

48. ډاکټرمجمد دين، تعليم القران اسانه ټکي په ټکي اوروانه ترجمه،تاج کمپني،کراچي.

49. طحان، مصطفی محمد،(۱۳۸۱ل) ښځه ددعوت په کاروان کي،پښتو ژباړه،حبيب الله وردګ،دچاپ ځاي کرکز نشراتي ټولنه.

50. مفتي،مجمد شفيع،پښتو تفسير معارف القران،مکتبه راشد پاکستان اسلام اباد .

(c) ketabton.com: The Digital Library

51.رواه احمد و النسایی و ابن ماجه و الحاکم والقضاعی فی مسنده مشکوة صفحه ۴۲۱ حاشیه ۴ واورده الذهبی فی الکبائر و ذکره الساعاتی فی بلوغ الامانی شرح الفتح الربانی جلد ۱۴ صفحه ۵۸ الفتح الربانی ج ۱۴ صفحه (۵۸) کشف الخفا(ج 1 ص ۳۳۵).

52.ریاض الصالحین صفحه (۱۵۵) مشکوة صفحه (۴۲۱)الادب المفرد جلد ۱ صفحه (۴۱).

53.الفتح الربانی (ج ۱۲ صفحه ۲۳۲) ریاض الصالحین صفحه(۱۵۲).

54.مشکوة صفحه(۴۲۱)الادب المفرد صفحه(۴۱ جلد ۱) .

55.مشکوة صفحه (۴۲۲) ریاض الصالحین صفحه (۱۵۵).

56.الفتح الربانی (ج ۱۶ ص ۲۲۹) مشکاه(ص ۴۰۰).

57.مسلم صفحه (۴۳۴ جلد ۱ ، بخاری صفحه (۷۸۷ جلد ۲).

58.متفق علیه فتح الباري صفحه (۵۳۲ جلد ۴)کتاب البیوع و مسلم صفحه (۷۷۵ جلد ۲).

59.بخاري صفحه(۵۷۴ جلد ۲).

60.الفتح الربانی (جلد ۱۲ صفحه ۲۲۳).

61.ریاض الصالحین صفحه (۱۲۸).

62.رواه الحاکم في المستدرک والبیهقي فی السنن الکبری.

63.صحیح مسلم صفحه(۱۴۳جلد ۱) سنن ابي داود صفحه (۳۴).

64.الفتح الرباني صفحه(۲۱۴ جلد ۱۲).

65.صحیح مسلم صفحه(۲۵۵ جلد ۲ مشکوة صفحه ۴۱۰).

66.رواه الحاکم فی مستدرکه و ابو نعیم فی الحلیه و البیهقی. کشف الخفاء(ج ۱ ص ۱۰۷) .

Get more e-books from www.ketabton.com
Ketabton.com: The Digital Library